

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií (IMS)

Martin Š. Romočuský

**Edvard Beneš a Wenzel Jaksch.
Důvody nevydařené spolupráce.**

Bakalářská práce

Praha 2014

Autor práce: **Martin Š. Romočuský**

Vedoucí práce: **PhDr. Vít Smetana, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2014

Bibliografický záznam

ROMOČUSKÝ, Martin Štěpán. *Edvard Beneš a Wenzel Jaksch : Důvody nevydařené spolupráce*. Praha, 2014, 33 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Vít Smetana, Ph.D.

Klíčová slova

Edvard Beneš

Wenzel Jaksch

sudetští Němci

československý exil

vyhnání

Treuegemeinschaft

Keywords

Edvard Beneš

Wenzel Jaksch

Sudeten Germans

Czechoslovak exile

Expulsion

Treuegemeinschaft

Rozsah práce: 65 860 znaků

Abstrakt

V této mé bakalářské práci se zaměřuji na společná jednání Edvarda Beneše jako zástupce československého exilu a Wenzela Jaksche jako představitele sudetoněmeckého exilu. Oba politici spolu v londýnském exilu od roku 1939 vedli rozhovory ohledně budoucího poválečného řešení sudetoněmecké otázky a uspořádání Sudet v rámci ČSR a střední Evropy. Beneš a Jaksch byli na začátku exilu ochotni ke společné spolupráci a diskutovali spolu své politické kroky, i když již v prvních okamžicích byly zřejmé jejich odlišné představy a vize, které byly místy dokonce neslučitelné. Přesto existovala značná naděje na vytvoření kompromisního řešení.

S pokračováním války, vzrůstajícím protiněmeckým cítěním v Protektorátu i ve Velké Británii a s posilováním Benešovy pozice, se možná dohoda stávala stále nepravděpodobnější a Jaksch nezadržitelně ztrácel svůj politický vliv na exilové dění a také na budoucí poválečnou politiku. Benešovi se navíc podařilo prosadit některé stěžejní body svého politického programu - uznání čs. exilové vlády (1941), odvolání Mnichovské dohody (1942) a získání principiálního souhlasu britské vlády s odsunem německé menšiny z ČSR (1942) - čímž získal nad Jakschem silnou převahu a nemusel již brát na jeho požadavky žádné ohledy. Nakonec došlo v roce 1943 k definitivnímu ukončení spolupráce.

Analýzou literatury se snažím specifikovat hlavní důvody, kvůli kterým jednání mezi Benešem a Jakschem ve výsledku ztroskotala.

Abstract

In my bachelor thesis I focus on joint negotiations of Edvard Beneš as a representative of the Czechoslovak exile and Wenzel Jaksch as a representative of the Sudeten German exile. Since 1939, both politicians lived in exile in London and led talks on the post-war solution of the Sudeten German issue and the arrangements of the Sudetenland in Czechoslovakia and within Central Europe. At the beginning of the exile, both Beneš and Jaksch were willing to discuss a joint collaboration and their political actions, although their different ideas and visions were apparent right from the beginning and sometimes even collided. Yet, there was a good chance to create a compromise solution.

The ongoing war, rising anti-German sentiment in the Protectorate and UK and also strengthening of Beneš's position, the agreement started to become increasingly unlikely and Jaksch started to lose his political influence on developments in the exile inevitably and thus on the future postwar politics. Beneš has managed to carry some of the key points of his political agenda - recognition of Czechoslovakia Government in Exile (1941), renunciation of the Munich Agreement (1942) and obtaining of the fundamental consent of the British Government with the expulsion of the German minority from Czechoslovakia (1942) - which sealed the win over Jaksch and since that Beneš did not have to take any Jaksch's requirements into consideration. Finally in 1943 there was a definite termination of their cooperation.

By analysing the literature I try to specify the main reasons why negotiations between Beneš and Jaksch failed.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 30. 12. 2013

Martin Š. Romočuský

Poděkování

Na tomto místě bych rád upřímně poděkoval PhDr. Vítu Smetanovi, Ph.D. za jeho podporu a odborné rady při vedení této mé bakalářské práce.

Institut mezinárodních studií

Projekt bakalářské práce

Jméno: Martin Š. Romočuský		
E-mail: martinromocusky@seznam.cz		
Semestr: 4. semestr		
Akademický rok: 2011/2012		
Název práce: Edvard Beneš a Wenzel Jaksch. Důvody nevydařené spolupráce.		
Předpokládaný termín dokončení: 6. semestr, 2012/2013		
Vedoucí bakalářského semináře: doc. PhDr. Jiří Vykoukal, CSc.		
Vedoucí práce: PhDr. Vít Smetana, PhD.		
Zdůvodnění výběru tématu práce: Poválečný odsun sudetských Němců z Československa byl jednou z nejdůležitějších částí české historie v soudobých dějinách. Českoslovenští politici v londýnském exilu - Edvard Beneš a Wenzel Jaksch (jako zástupce sudetských Němců) - sepsali své paměti, které zaznamenávají dlouhou a problematickou cestu k odsunu. V některých bodech se samozřejmě paměti rozcházejí a interpretují určité události odlišně. Zatímco jisté skutečnosti jedny paměti opomíjejí jako nedůležité, druhé je vyzdvihují jako velice podstatné. Příným vztahem mezi Benešem a Jakschem se (oproti jiným "populárním" tématům) primárně zabývá relativně malé množství publikací, a proto jsem zvolil toto téma, abych se pokusil přiblížit vzájemnou spolupráci mezi oběma politiky, respektive důvody jejího neúspěchu.		
Předpokládaný cíl: Předpokládaným cílem této práce je vypracování analýzy, která má poukázat na důvody neúspěchu spolupráce mezi Benešem a Jakschem v londýnském exilu během druhé světové války. Cílem analýzy je specifikovat hlavní faktory, které ovlivnily vztahy mezi Benešem a Jakschem, a míru jejich vlivu na postoje obou politiků. V rámci tohoto tématu chci stanovit, které události způsobily definitivní zlom a přerušily toto exilové partnerství.		
Základní charakteristika tématu: Beneš a Jaksch byli na začátku londýnského exilu ochotni spolupracovat. Počátky tohoto postupu vypadaly slibně a oba politici spolu jednali o dalších politických krocích. V průběhu války se situace měnila a ochota politiků ke společné komunikaci postupně ustupovala. Beneš a Jaksch již nepřistupovali ke kompromisům a vzájemnému jednání. Jakschova skupina se v průběhu exilu dokonce rozštěpila. Exilová cesta Beneše a Jaksche skončila v pomyslné slepé uličce. Potřeba a ochota ke vzájemné konzultaci se vytratila. Dobré vztahy, které Beneš s Jakschem udržovali na počátku exilu v Londýně, se v průběhu války proměnily v koncepci odsunu sudetských Němců z Československa. Ačkoliv jednání mezi oběma politiky nebyla hlavní nebo jedinou příčinou odsunu Němců, rozhodně jsou podstatnou součástí událostí, které k odsunu vedly.		
Předpokládaná struktura práce: 1. Počátky exilové spolupráce mezi Benešem a Jakschem. 2. Federace? Úvahy o budoucí podobě Evropy. 3. Československo bez Sudet? Plány na poválečné uspořádání státu. 4. Atentát na Heydricha a anulování Mnichova. 5. Plány na odsun Němců z Československa.		
Základní literatura: - Detlef Brandes, <i>Cesta k vyhnání 1939-1945 : Plány a rozhodnutí o „transferu“ Němců z Československa a Polska</i> (Praha : Prostor, 2002), 499s. - Milan Hauner, ed., <i>Edvard Beneš : Paměti II. Od Mnichova k nové válce a novému vítězství</i> (Praha : Academia, 2007), 476s. - Wenzel Jaksch, <i>Cesta Evropy do Postupimi : Vina a odsun v podunajském prostoru</i> (Praha, ISE, 2000), 417s. - Jan Křen, <i>Do emigrace : západní zahraniční odboj 1938-1939</i> (Praha : Naše vojsko, 1969), 588s. - Jan Křen, <i>V emigraci : západní zahraniční odboj 1939-1940</i> (Praha : Naše vojsko, 1969), 615s. - Jan Kuklík, <i>Londýnský exil a obnova československého státu 1938-1945</i> (Praha : Karolinum, 1998), 175s. - Libuše Otáhalová a Milada Červinková, eds., <i>Dokumenty z historie československé politiky 1939-1943 I.</i> (Praha : Academia, 1966), 412s. - Friedrich Prinz, <i>Beneš, Jaksch und die Sudetendeutschen.</i> (München : Seliger-Archiv, 1975), 76s. - Francis Dostál Raška, <i>The Czechoslovak exile government in London and the Sudeten German issue</i> (Praha : Karolinum, 2002), 241s. - Vít Smetana, <i>In the shadow of Munich : British policy towards Czechoslovakia from the endorsement to the renunciation of the Munich agreement 1938-1942</i> (Praha : Karolinum, 2008), 360s. - Jitka Vondrová, ed., <i>Češi a sudetoněmecká otázka 1939-1945 : Dokumenty</i> (Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 1994), 351s.		
Podpis studenta a datum		
Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		

Obsah

ÚVOD.....	10
1. ODKHOD DO ZAHRANIČÍ A POČÁTKY EXILOVÉHO HNUTÍ.....	14
2. SPOLUPRÁCE V LONDÝNĚ – SNAHA O KOMPROMIS?	19
3. POSILOVÁNÍ BENEŠOVY POZICE.....	27
4. UKONČENÍ SPOLUPRÁCE	33
ZÁVĚR	40
SUMMARY	43
POUŽITÁ LITERATURA.....	45

Úvod

Myšlenky a plány na řešení sudetoněmecké otázky v poválečné ČSR se v rozličných podobách prolínaly celým exilovým působením. V různých fázích exilového hnutí se tyto plány měnily, ustupovaly do pozadí, nebo se objevovaly zcela nové v různých kompromisních až radikálních variantách. Hlavními účastníky byli Edvard Beneš jako zástupce československého exilu a Wenzel Jaksch jako představitel sudetoněmeckého exilu. Beneš a Jaksch spolu od roku 1939 vedli rozhovory ohledně poválečného řešení sudetoněmecké otázky a uspořádání Sudet v rámci ČSR a střední Evropy. Ačkoliv jednání mezi oběma politiky nebyla hlavní nebo jedinou příčinou toho, co se stalo se sudetskými Němci po válce v Československu¹, rozhodně jsou podstatnou součástí událostí, které k tomuto vedly.

Tato má bakalářská práce se primárně zabývá exilovými vztahy československých a sudetoněmeckých zástupců ve Velké Británii v letech 1938 (kdy Beneš odešel do exilu) až 1943 (kdy se Beneš a Jaksch definitivně rozešli v představách na poválečnou podobu Československa).²

V prvních exilových letech byl vzájemný postoj přátelský a otevřený k dohodě. Beneš minimálně navenek vnímal Jakschovu skupinu jako nedílnou součást demokratického exilu a byl ochoten jednat o možných sudetoněmeckých návrzích, byť již na počátku značně zdrženlivě. Oboustranně se objevovaly i kompromisní návrhy na možné uspořádání poválečného Československa včetně federativní podoby republiky s autonomním německým územím.

S vývojem válečných událostí se návrhy a plány měnily. Benešova pozice zesilovala a ten se čím dál více snažil vyvíjet tlak na britské a jiné spojenecké představitele na uznání teorie kontinuity, odvolání Mnichovské dohody a akceptování stále radikálnějších návrhů na řešení sudetoněmecké otázky. V roce 1941 byla Velkou Británií oficiálně uznána československá exilová vláda v Londýně a Beneš měl o to

¹ Ať už budeme poválečné události nazývat „odsunem“, „vyhnáním“ nebo „transferem“.

² V práci se snažím, aby téma nepřesahovalo časovou linii 1938-1943, i když problematika svádí k rozsáhlým časovým odbočkám, kterých se dopouštěli i někteří přímí účastníci exilových událostí ve zpětném hodnocení exilu. Často se ale jedná o skutečnosti, jejichž souvislost (často uměle vykonstruovaná) byla s tématem (ať už v negativním nebo pozitivním duchu) spojená až na základě znalosti pozdějšího vývoje. Benešův spolupracovník J. Smutný kupříkladu dával řešení sudetoněmecké otázky do souvislosti s Benešovou disertační prací na universitě v Dijonu z roku 1908, ve které se Beneš otázkou Němců v českých zemích částečně zabýval. Právě proto byl dle Smutného nejpopulárnější osobou, která mohla sudetoněmeckou otázku uspokojivě a definitivně vyřešit – Jaromír Smutný, *Svědectví prezidentského kancléře* (Praha : Mladá Fronta, 1996) s. 283. Například Jaksch dával do souvislosti Benešův údajný panslavismus a orientaci na SSSR (na základě jeho článků z 20. let), což dle něj ovlivnilo i sudetoněmeckou problematiku, čs. válečnou politiku a poválečné přidružení ČSR do sovětské zóny vlivu – Wenzel Jaksch, *Cesta Evropy do Postupimi : Vina a odsun v podunajském prostoru* (Praha : ISE, 2000), s. 276-278.

menší zájem jakýmkoliv způsobem diskutovat o principech společného soužití s Němci, zvláště když se Jaksch nebyl od počátku války ochoten jednoznačně a bez záruk vyslovit pro Československo. V roce 1942 došlo z britské strany k anulování Mnichovské dohody. Benešovi se dařilo dosahovat svých cílů, zatímco sudetoněmecký exil ztrácel svou pozici a tím i svůj vliv na budoucí poválečné dění v Československu. Vzhledem k oficiálně deklarovaným plánům na transfer Němců z republiky, došlo na přelomu let 1942 a 1943 k definitivnímu rozkolu mezi Benešem a Jakschem. Další Benešovy snahy se nadále soustředily především na potvrzení odsunu Němců z ČSR ze strany Velké Británie, USA a Sovětského svazu, a to v co největším možném rozsahu.

V této mé bakalářské práci se zaměřuji na hlavní aspekty, které ovlivňovaly spolupráci mezi Benešem a Jakschem a které vedly k přerušení jejich vzájemné komunikace. Na základě analýzy pramenů a literatury chci ukázat, jaké postoje, plány a motivy jedné nebo druhé strany byly natolik nepřijatelné, že nemohly vést ke shodě, a které způsobily definitivní zlom a přerušily z počátku slibně vypadající exilovou spolupráci.

Literatura k tomuto tématu je bohatá, zvláště pak v oblasti pramenů, ať už v podobě pamětí³, deníkových záznamů, prohlášení, projevů či oficiálních stanovisek exilových orgánů. K exilovému působení jsou dostupné jak paměti E. Beneše⁴ (které vyšly krátce po válce), tak i W. Jaksche⁵ (jehož paměti vyšly až v pozdější době a autor v nich několikrát reagoval přímo na paměti E. Beneše). Paměti se zcela primárně nezabývají pouze otázkou řešení sudetoněmecké otázky, nicméně obsahují ty podstatné části, které oba politici považovali za důležité uveřejnit. V některých bodech se paměti samozřejmě rozcházejí a interpretují určité události odlišně. Zatímco jisté skutečnosti

³ Ačkoliv jsou paměti důležitým a neopomenutelným zdrojem informací, musí se k nim přistupovat obezřetně, protože mohou obsahovat množství zkreslení, nepravd a úmyslně upravených závěrů. To dokládá i blízký Benešův spolupracovník E. Tábořský na příkladu opakovaně předělávané kapitoly Benešových pamětí o sovětské roli při československo-polských jednáních během války. Přípravená kapitola byla na pokyn Beneše předělána tak, aby nevrhala na SSSR žádné negativní světlo - Eduard Tábořský, *Prezident Beneš mezi Západem a Východem* (Praha : Mladá fronta, 1993) s. 99-100. Některé části pamětí jsou pak tendenční a ve výsledku vyznívají někdy až nesmyslně jako například Jakschovo vysvětlení, proč Češi nereagovali na porušování československo-sovětských dohod ze strany SSSR ke konci války: „Každý malý agent tajné služby se již viděl jako majitel lázeňského domu v Karlových Varech či v Mariánských lázních (sic). Každý malý úředník si již v duchu vyhledával továrnickou vilu v severních Čechách. Vyšší činitelé snili o zámcích a loveckých revírech, do kterých vtáhnou.“ – Jaksch, *Cesta Evropy*, s. 305. Navíc Jaksch ve svých pamětech uvádí, že se Beneš po válce musel ospravedlnit, a proto svalil veškerou vinu na sudetoněmecký exil - *Ibid.*, s. 240. Beneše dokonce označuje pojmem „(...) anděl pomsty sudetským Němcům a Maďarům“ - *Ibid.*, s. 243.

⁴ Pro potřeby této práce využívám výhradně kritické a rekonstruované vydání Benešových pamětí – Milan Hauner, ed., *Edvard Beneš : Paměti II. Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství* (Praha : Academia, 2007), 476s. / Milan Hauner, ed., *Edvard Beneš : Paměti III. Dokumenty* (Praha : Academia, 2007), 618s.

⁵ Wenzel Jaksch, *Cesta Evropy do Postupimi : Vina a odsun v podunajském prostoru* (Praha, ISE, 2000), 417s.

jedny paměti opomíjejí jako nedůležité, druhé je vyzdvihují jako velice podstatné. Beneš i Jaksch polemizovali nad svými domněnkami a snažili se hájit svou exilovou politiku.

Důležitou součástí k doplnění těchto pamětí jsou bezpochyby oficiální dopisy, oběžníky, prohlášení a zápisy, které jsou dostupné, jak v české edici dokumentů sestavené J. Vondrovou⁶, tak částečně v německé edici F. Prinze⁷.

Do použité literatury jsem zařadil i deníkové záznamy Jaromíra Smutného, exilového asistenta (a později kancléře) E. Beneše. Tyto materiály jsou obsaženy v publikaci editované L. Otáhalovou a M. Červinkovou⁸ a poskytují poměrně zajímavou sondu do zákulisí Benešova exilového působení. Jako doplněk pamětí a svědectví jsem zařadil také publikaci Benešova blízkého spolupracovníka E. Táborského, který se sice věnuje spíše otázkám jednání Beneše s představiteli Velké Británie, USA a SSSR, ale v některých bodech se dotýká i sudetoněmecké otázky.⁹

Ke všem dokumentům je třeba dodat, že se mnohé z nich primárně dotýkají jiných témat, než je téma této bakalářské práce. Sudetoněmecké otázky, Jaksche a Beneše se často dotýkají jen okrajově nebo útržkovitě. V takových případech nechávám hlavní téma (byť pro konkrétní dokument stěžejní) ustoupit do pozadí (anebo ho vůbec nezmiňuji) a soustředím se především na části související s tématem mé práce. Literatura, jejímiž autory byli spolupracovníci E. Beneše, je do jisté míry ovlivněna jejich osobním vztahem k Benešovi. Je tak pochopitelné, že některé skutečnosti a závěry obhajují právě jeho politiku.

Bibliografii doplňují práce zabývající se československým a sudetoněmeckým exilem v Londýně. Velice podrobně se československému a sudetoněmeckému exilu věnují D. Brandes¹⁰ a F. D. Raška¹¹, kteří čerpají jak z pramenů, tak ze široké škály další literatury, která se tomuto tématu věnuje. Exilové události se snaží zachytit především neutrálním pohledem a specifikovat události tak, jak se staly, aniž by

⁶ Jitka Vondrová, ed., *Češi a sudetoněmecká otázka 1939-1945 : Dokumenty* (Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 1994), 351s.

⁷ Friedrich Prinz, ed., *Wenzel Jaksch-Edvard Beneš : Briefe und Dokumente aus dem Londoner Exil 1939-1943* (Köln : Wissenschaft und Politik, 1973), 159s.

⁸ Libuše Otáhalová a Milada Červinková, eds., *Dokumenty z historie československé politiky 1939-1943 I.* (Praha : Academia, 1966), 412s. V této souvislosti je třeba zmínit i publikaci Jaromír Smutný, *Svědectví prezidentského kancléře* (Praha : Mladá fronta, 1996), 327s.

⁹ Eduard Táborský, *Prezident mezi Západem a Východem* (Praha : Mladá fronta, 1993), 327s.

¹⁰ Detlef Brandes, *Cesta k vyhnání 1938-1945 : plány a rozhodnutí o „transferu“ Němců z Československa a z Polska* (Praha : Prostor, 2002), 499s. – Detlef Brandes, *Exil v Londýně 1939-1943 : Velká Británie a její spojenci* (Praha : Karolinum, 2003), 568s.

¹¹ Francis Dostál Raška, *The Czechoslovak exile government in London and the Sudeten German issue* (Praha : Karolinum, 2002), 241s.

zaujímalí nějaké vyhraněné stanovisko „pro“ nebo „proti“. Především Brandesovy práce jsou velmi široce zaměřeny na exilovou politiku. Tu zachycují nejen s ohledem na sudetoněmecko-československé vztahy, ale i v rámci interního dění těchto skupin. Práce zahrnují i politické programy ostatních exilových vlád, a to jak ve vztahu k ostatním exilovým vládám navzájem, tak ve vztahu k Velké Británii, SSSR a USA.

V protikladu k těmto publikacím je jednoznačně práce F. Prinze¹², který, nehájí-li jednoznačně Jakschovu politiku, minimálně poukazuje na zpracovávanou problematiku z jiného úhlu než je běžné, což v mnohých případech nutí k důkladnému zamyšlení se nad jeho argumenty.

Studie J. Křena¹³ se vztahy mezi Jakschem a Benešem zabývají (vzhledem k velkému rozsahu jeho prací, ale krátkému sledovanému období) spíše okrajově. Zároveň je nutné přihlídnout k době jejich vzniku.

Exilovými orgány, odčiněním Mnichovské dohody a teorií kontinuity republiky se detailně zabývá práce J. Kuklíka¹⁴. Ten zmíněnou problematiku probírá především z právního hlediska a ukazuje mnohdy velice náročné způsoby a postupy, kterými se ubíralo principiální myšlení a následná politická jednání exilových zástupců ve snaze o prosazení některých svých tezí.

V. Smetana¹⁵ se zabývá britskou politikou vůči Československu a čs. exilu v letech 1938-1942. Z jeho práce jsem především využil kapitoly zabývající se britskou cestou k odzúnní Mnichovské dohody.

Konečný souhrn pak doplňuje literatura týkající se politické dráhy Beneše v širším časovém období, které zahrnuje i období exilu a záležitosti s ním spojené.¹⁶

¹² Friedrich Prinz, *Beneš, Jaksch und die Sudetendeutschen*. (München : Seliger-Archiv, 1975), 76s.

¹³ Jan Křen, *Do emigrace : západní zahraniční odboj 1938-1939* (Praha : Naše vojsko, 1969), 588s. / Jan Křen, *V emigraci : západní zahraniční odboj 1939-1940* (Praha : Naše vojsko, 1969), 615s.

¹⁴ Jan Kuklík, *Londýnský exil a obnova československého státu 1938-1945* (Praha : Karolinum, 1998).

¹⁵ Vít Smetana, *In the shadow of Munich : British policy towards Czechoslovakia from the endorsement to the renunciation of the Munich agreement 1938-1942* (Praha : Karolinum, 2008), 360s.

¹⁶ Zdeněk Zeman, *Edvard Beneš : politický životopis* (Praha : Mladá fronta, 2000), 342s. - Vladimír Liška, *Causa Edvard Beneš* (Olomouc : Fontána, 2005), 280s. - Jindřich Dejmek, *Edvard Beneš : Politická biografie českého demokrata. Část druhá. Prezident republiky a vůdce národního odboje 1935-1948* (Praha : Karolinum, 2008), 790s.

1. Odchod do zahraničí a počátky exilového hnutí

Roky 1937 a 1938 přesvědčily většinu československých představitelů, že loajalita sudetských Němců vůči republice byla velice slabá. Velká část sudetských Němců byla v jejich očích ochotna akceptovat nacistický systém s jeho represemi, nesvobodou a likvidací demokratického systému.¹⁷ Existovaly ale i protifašistické sudetoněmecké demokratické strany, které byly po Mnichovské dohodě prakticky zlikvidovány. Představitelé těchto stran, kteří zůstali, se buď přizpůsobili novým poměrům, nebo byli různými způsoby umlčeni a jejich činnost ukončena. Jiní odešli z odstoupeného území do okleštěné ČSR nebo do exilu v jiných zemích. Jednalo se samozřejmě o osoby, jejichž další setrvání nebylo slučitelné s nacistickým režimem, tedy především o sociální demokraty, komunisty a Židy.¹⁸

Sudetoněmecký exil se začal formovat již před uskutečněním Mnichovské dohody, ale největší rozmach byl samozřejmě až po jejím podpisu¹⁹. Do exilu ve Velké Británii odešli někteří sudetští Němci, kteří se hlásili k bývalé Německé sociálně demokratické straně v Československu a následně se sdružili v exilové organizaci Treuegemeinschaft sudetendeutscher Sozialdemokraten²⁰ (tzv. Jakschova skupina). Mimo sociální demokraty existovala ještě exilová skupina komunistická (tzv. Beueroва skupina) a Deutsch-Demokratische Freiheitspartei²¹ (tzv. Peresova skupina). Přitom Jakschova skupina byla početně největší a zřejmě i politicky nejvlivnější.²²

Sudetoněmecký exil ve Velké Británii byl po Mnichovu mnohem silnější než československý a obě uskupení spolu v této době nijak výrazně nekomunikovala. Prinz ve své práci uvádí, že původní absence spolupráce a okamžité nepřihlášení se k ČSR a její obnově byly přirozené, protože sudetoněmecký exil vycházel z aktuální situace zmenšené a později rozbité ČSR, jejíž obnovu zatím nikdo neplánoval. Zároveň nebyl důvod hlásit se k věrnosti republice, když české úřady po odstoupení Sudet vyhnaly několik tisíc sudetoněmeckých antifašistů zpět na německé území, kde byli

¹⁷ Smutný, *Svědectví*, s. 272.

¹⁸ *Ibid.*, s. 276-277.

¹⁹ Text Mnichovské dohody otištěn např. v Hauner, *Paměti III*, s. 242-244.

²⁰ Společenstvo věrných sudetoněmeckých sociálních demokratů (dále jen jako Treuegemeinschaft); někdy též uváděno jako Věrné společenstvo...

²¹ Německá demokratická svobodná strana.

²² Brandes, *Exil v Londýně*, s. 42. - Křen, *Do emigrace*, s. 552-553. - Raška, *The Czechoslovak exile*, s. 79. Sám Jaksch byl v té době výraznou osobností politického exilu a čeští představitelé ho dokonce zařadili na seznam osob ohrožených Gestapem. Vývoj událostí v Československu donutil v mnichovském období i Jaksche k politickým požadavkům, které měly být alternativou k požadavkům Henleina - vytvoření německý kantonů nebo spolkové země v rámci federativní republiky - srov. Brandes, *Cesta k vyhnání*, s. 24-25.

pronásledování nacistickými úřady. Jaksch jednoduše vycházel z platnosti Mnichovské dohody, kdy Sudety patřily k Německu.²³

22. října 1938 odletěl Beneš z Kbelského letiště do Londýna. Beneše na letišti nikdo nečekal a oficiální britská místa k němu zaujímal chladný odstup. Navíc byl Beneš vyzván k politické zdrženlivosti.²⁴ Již v této době předpovídal válečné události v Evropě a nutné rozsáhlé poválečné změny včetně nutnosti řešení problému minorit ve střední Evropě.²⁵ Vzhledem k očekávanému vypuknutí války si zajistil pravidelný kontakt se svými stoupenci doma a přičinil se o včasné vytvoření podzemní sítě pro získávání informací. Ačkoliv ve Velké Británii (a později v USA) vystupoval jako soukromá osoba a veřejně se politicky neprojevoval, pokračoval i nadále v kontaktu s domovem.²⁶

Jak vyplývá z pamětí E. Beneše, již v období Mnichova Beneš formuloval první myšlenky na možné budoucí československo-sudetoněmeckého uspořádání po válce - začal formuloval základní principy řešení sudetoněmecké otázky. Beneš věřil, že Mnichov bude odčiněn a s ním musela být tato otázka definitivně vyřešena, aby se podobná situace již neopakovala. Přiznával, že po odchodu z republiky rozmyšlel jasnou politickou taktiku, kterou bylo nutné udržet po celou dobu války - od jejího počátku až po vítězný konec. Z jeho konstatování, že „*jen všeobecnému politickému vývoji a pokroku doby - tj. i vývoji událostí válečných - se bude nutno stále a stále přizpůsobovat*“ je možné uvažovat nad tím, že měl Beneš již před válkou jasný cíl, kterého chtěl dosáhnout, byť s možnou minimální a maximální variantou, kterou v průběhu války posouval stále blíž a blíž k maximální variantě.²⁷

Beneš kalkuloval s možností odstoupení některých pohraničních oblastí Německu za předpokladu snížení počtu Němců v republice s částečným ziskem území severně od hranic (uvažoval především o Kladsku). Přes tyto politické vize zůstával Beneš na konci roku 1938 v Londýně jako soukromá osoba, která byla spíše odmítána a ignorována. Je zřejmé, že Beneš se již krátce po uskutečnění Mnichova snažil detailně promýšlet principy obnovy ČSR a jejího poválečného uspořádání (včetně řešení

²³ Prinz, *Beneš, Jaksch*, s. 7-8 a s. 30-31. Na skutečnost, že československé úřady vracely demokratické sudetské Němce zpět na německé území (tedy přímo do rukou Gestapa), upozorňuje i Jaksch ve svých pamětech - srov. Jaksch, *Cesta Evropy*, s. 218-219.

²⁴ Křen, *Do emigrace*, s. 157-158.

²⁵ Zeman, *Edvard Beneš*, s. 156-157.

²⁶ Kuklík, *Londýnský exil*, s. 75-76. - Brandes, *Exil v Londýně*, s. 92-93.

²⁷ Hauner, *Paměti II*, s. 207-210, citace s. 209. Křen dodává, že Beneš byl nejvíce postižen tzv. mnichovským komplexem, což jeho politiku velice ovlivňovalo - Křen, *Do emigrace*, s. 90-93 a s. 96.

sudetoněmecké otázky a menšin vůbec). V této souvislosti je nutné zmínit i rozhovor Beneše s Jaroslavem Drábkem. (Drábek byl napojen na skupinu Benešových spolupracovníků doma, se kterými Beneš udržoval spojení z exilu.) V rozhovoru mu Beneš vyložil své představy na budoucí uspořádání republiky s ohledem na řešení sudetoněmecké otázky. Z tohoto rozhovoru se dochoval Drábkův záznam a také náčrt mapy, na které byly zobrazeny oblasti, které dle Beneše měly být odstoupeny Německu.²⁸

Svou politickou neangažovanost vysvětloval Beneš ve vzkazu domů z 27. ledna 1939. Jeho záměrem bylo neztěžovat již tak kritickou situaci v republice, a proto se nevyjadřoval k žádným politickým událostem. Opakoval, že jeho cesta do Velké Británie a následně do USA měla čistě soukromý charakter spojený s vědeckou činností v Chicagu. Přesto si neodpustil komentář k probíhajícím událostem a nastínil, jakým směrem se dle něj budou události vyvíjet. Mnichovskou dohodou měl být zaručen mír, ale Beneš tomu nevěřil – válka dle něj měla vypuknout ještě téhož roku, nejpozději v roce následujícím. Ačkoliv mnozí očekávali vnitřní změny v Německu, tak on tuto alternativu nepřipouštěl.²⁹

Z nepříznivých britských poměrů odjel 2. února z Londýna do USA, kde dostal možnost přednášet na univerzitě v Chicagu. V New Yorku již v přístavu na sebe Beneš poutal značnou pozornost nejen prostých občanů, ale také médií a významných amerických činitelů. Sám Beneš byl touto změnou přístupu velice překvapen. Jeho přijetí v USA bylo naprosto odlišné oproti zacházení, kterého se mu dostalo v Londýně.³⁰

V USA také Beneše zastihlo vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava. To byl impulz, který ho nenechal nadále politicky nečinným. Jako bývalý prezident ČSR zaslal protest proti zřízení Protektorátu prezidentovi USA F. D. Rooseveltovi, francouzskému ministerskému předsedovi É. Daladierovi, britskému ministerskému předsedovi N.

²⁸ Hauner, *Paměti II*, s. 194. - Brandes, *Cesta k vyhnání*, s. 21-23 - Raška, *The Czechoslovak exile*, s. 36-37. Prinz předpokládá, že první Benešovy úvahy (včetně hovorů s Drábkem) o uspořádání ČSR byly jakýmsi pokračováním tzv. Nečasovy instrukce z 15. září 1938 - Prinz, *Beneš, Jaksch*, s. 29. Jednalo se o tzv. pátý plán, který prostřednictvím ministra Nečase nechal Beneš doručit francouzským činitelům a navrhoval v něm odstoupení a výměnu částí československého území v kombinaci se snížením počtu Němců v republice, včetně přesunu obyvatelstva. Beneš v tomto návrhu počítal s možností zbavení se 1,5 až 2 milionů Němců, kterého chtěl docílit výměnou a odstoupením některých území. Na základě jeho podkladů měl být plán odsouhlasen Velkou Británií a Francií a následně měl být vnucen Německu - srov. Hauner, *Paměti III*, dok. č. 52, s. 187-188. - Brandes, *Cesta k vyhnání*, s. 21-22. Informaci o tom, že Beneš měl hovořit o možném odsunu Němců z ČSR již v prosinci 1938 - Smutný, *Svědectví*, s. 282-283. Beneš sám se o setkání s Drábkem zmiňoval ve svých pamětech - téma jejich hovorů však nezveřejnil - Hauner, *Paměti II*, s. 62.

²⁹ Hauner, *Paměti III*, dok. č. 88, s. 291-294. Také v pamětech se zmiňuje o svém pobytu v Londýně a přípravě pobytu v Chicagu - Hauner, *Paměti II*, s. 61-71.

³⁰ Hauner, *Paměti II*, s. 71-75.

Chamberlainovi a sovětskému ministru zahraničí M. M. Litvinovovi. V telegramu rovněž upozorňoval, že tento protest zaslal zároveň předsedovi rady Společnosti národů.³¹ O několik dní později, 19. března 1939, specifikoval cíle zahraničního odboje na univerzitě v Chicagu a rozvedl je 8. června na shromáždění krajaných organizací. Beneš zde opět zdůraznil, že před 15. březnem zachovával loajalitu čs. vládě a nechtěl komplikovat situaci doma svými politickými vystoupeními a komentáři. I když okomentoval aktuální politickou situaci, tak nechtěl hodnotit uplynulé události, protože se chtěl soustředit na osvobození republiky. Proto vyzýval všechny bez rozdílu ke spolupráci a k odložení sporů, které by tuto práci zbytečně komplikovaly. Jeho základními cíli byly politická a právní kontinuita republiky a návrat k historickým hranicím.³² Mnoho francouzských a britských politiků a expertů bylo ale přesvědčeno, že Československo právně zaniklo.³³

Po okupaci a zřízení Protektorátu značně posílila Benešova pozice v zahraničí i doma. Již 3. května obdržel zprávu, kterou mu zaslal domácí odboj³⁴. Ve zprávě byly obsaženy dvě velice důležité skutečnosti: domácí odboj se většinou postavil za Beneše jako za představitele ČSR a zároveň upozornil na narůstající protiněmecké nálady s radikálními požadavky na budoucí řešení sudetoněmecké otázky.³⁵ Změna Benešova postavení a silnější podpora, již dříve Benešovi nakloněného amerického veřejného mínění, mu umožnila předat v květnu 1939 memorandum Rooseveltovi³⁶, ve kterém Beneš opakoval svůj program, tedy nutnost odvolání Mnichova a zajištění kontinuity ČSR. Beneš zároveň uváděl, že je v kontaktu s německými emigranty ze Sudet i z Říše a že Československo bude v budoucnu obnoveno na základě vzájemné dohody.³⁷

³¹ Protest proti okupaci ČSR - viz Hauner, *Paměti III*, dok. č. 90, s. 297-298. / Brandes uvádí: „Roosevelt odpověděl, že USA okupaci právně neuznávají, Chamberlain odkazoval na své odsouzení anexe (...) i Francie odmítla právní uznání (...) Litvinov poslal Benešovi opis sovětské tiskové nóty.“ - Brandes, *Exil v Londýně*, s. 29.

³² Srov. projev z 8. června - tzv. programová řeč druhého odboje - Hauner, *Paměti III*, s. 360-371. - Kuklík, *Londýnský exil*, s. 78-80.

³³ Raška, *The Czechoslovak exile*, s. 31.

³⁴ K domácímu odboji, jeho složení, plánům a počátečním náladám viz blíže Raška, *The Czechoslovak exile*, s. 38-39. Raška upozorňuje, že ještě v roce 1940 domácí odboj stále rozlišoval mezi Němci a nacisty a tyto dva pojmy nespojoval dohromady - *Ibid.*, s. 42-43.

³⁵ Zeman, *Edvard Beneš*, s. 165-166. K radikálním domácím náladám v této době - Křen, *V emigraci*, s. 445-448.

³⁶ Hauner, *Paměti III*, dok. č. 101, s. 325-329.

³⁷ Zeman, *Edvard Beneš*, s. 167-169. O spolupráci s Němci na osvobození a obnovení republiky se Beneš zmínil i v uvedeném projevu z 8. června 1939 v Chicagu, kdy prohlásil: „Sjednocujeme se k boji o osvobození národa a státu. Sjednocujeme se všichni svobodní Češi, Slováci, Karpatorusové a také všichni svobodní sudetští Němci, kteří z celého světa i od nás doma se nám hlásí...“ - Smutný, *Svědectví*, s. 277 - Hauner, *Paměti III*, dok. č. 112, s. 360-371. Benešova pozice jako vůdce exilového hnutí nebyla dlouhou dobu jednoznačná a po celou dobu války existovala jak v českém, tak slovenském exilovém prostředí tzv. protibenešovská opozice, se kterou se Beneš musel vyrovnávat, a která především v prvních letech působila značné komplikace československému exilu jak v jeho vnitřních, tak i v jeho vnějších vztazích. K této tematice blíže např. Jan Kuklík a Jan Němeček, *Proti Benešovi! : Česká a slovenská protibenešovská opozice v Londýně 1939-1945*. (Praha : Karolinum, 2004), 487s.

V době, kdy Beneš začal vystupovat za obnovení ČSR s provoláními o spolupráci s Němci (a v době, kdy začal zdůrazňovat požadavek na odvolání Mnichova), vydal W. Jaksch v červnu 1939 ve Velké Británii brožuru *Was kommt nach Hitler?*³⁸, ve které uznal, že fašistická politika, která se právě v Evropě odehrávala, byla plánovaná. Zároveň se ale postavil do pozice, která vycházela z aktuální situace - uznal vytvoření Slovenského státu, akceptoval Sudety jako součást Německa a vyslovil se proti možnému obnovení předmnichovské podoby ČSR, protože republika pro něj přestala existovat. Jako řešení středoevropské situace navrhoval zřízení federace s velkým Německem jako kulturní a ekonomickou silou, v níž viděl dvě možnosti pro sudetské Němce a Rakušany - stát se jako říšská provincie částí zmiňované federace, nebo k ní patřit v samosprávných sektorech ve svazku s Čechy. Jaksch ve spisku zmiňoval i možnou výměnu obyvatelstva pro potřeby politiky a hospodářství, čímž zřejmě myslel odstranění tzv. jazykových ostrovů.³⁹ Podle Prinzovi argumentace se ale nejednalo o velkoněmecké plány, jak bývá tento spisek interpretován. Jaksch se dle něj pouze nechtěl vzdát práva na sebeurčení pro tři a půl milionu sudetských Němců. Věřil, že budoucímu demokratickému Německu bez Hitlera by neměla být odpírána práva, která byla poskytnuta nedemokratickému nacistickému Německu. Protože si ale uvědomoval, že by republika bez sudetského území nemohla existovat, tak navrhoval užší svazek s Čechy, ale na základě autonomie a s předem danými závazky a dohodami.⁴⁰ „*Představenstvo ‚Treuegemeinschaft‘ se 24. května 1939 usneslo, že definitivnímu řešení se bude vyhýbat tak dlouho, jak to bude možné.*“⁴¹ A to i přes Jakschem nastíněné představy.

Zřejmě vzhledem k těmto již na počátku rozdílným pohledům psal Beneš ve svém vzkazu domů 22. června o spolupráci s protihitlerovskými Němci, která byla separátní a opatrná. Vzhledem ke svému volání po jednotě a spolupráci za obnovení republiky ale nemohl sudetské Němce vyřadit z jednání už proto, že sudetoněmecký exil byl v té době mnohem početnější a politicky silnější a nešlo ho jednoduše ignorovat.⁴²

³⁸ Prinz, *Wenzel Jaksch-Edvard Beneš*, dok. č. 1, s. 55-79. - Část memoranda otištěna i ve Vondrová, *Češi*, dok. č. 1, s. 11-14.

³⁹ Smutný, *Svědectví*, s. 277-278. Smutný plány na samosprávné sudetoněmecké území a právo na sebeurčení dokonce označoval za pokračování Henleinovy politiky.

⁴⁰ Srov. Prinz, *Beneš, Jaksch*, s. 34-36. - Brandes, *Cesta k vyhnání*, s. 26-27. - Raška, *The Czechoslovak exile*, s. 80-81.

⁴¹ Brandes, *Exil v Londýně*, s. 43.

⁴² Hauner, *Paměti III*, dok. č. 113, s. 372-376 včetně poznámky č. 239.

2. Spolupráce v Londýně – snaha o kompromis?

Po návratu Beneše z USA do Londýna v červenci 1939 se brzy uskutečnilo i první setkání s Jakschem, které proběhlo 3. srpna 1939 v Putney. Beneš při schůzce souhlasil s rolí Jaksche jako zástupce demokratických sudetských Němců, i když si oba byli vědomi, že Jaksch nemohl reprezentovat celou sudetoněmeckou politickou scénu. Z toho důvodu byl Jaksch upozorněn, že ani jeden z nich nemá dostatečné pověření a pravomoc k tomu, aby uzavírali nějaké závazné dohody o poválečném uspořádání Československa, což ale nevylučovalo další jednání. Oba politici toto setkání hodnotili jako přátelské, ale zdrženlivé. Jednalo se o první informativní setkání, které mělo evidentně určit pozice obou stran a nastavit vzájemné vztahy, zjistit co ta či ona strana zamýšlí a požaduje. Nevyhnuli se tématu budoucího uspořádání vzájemných vztahů v republice. Jaksch přemýšlel nad tzv. čtvrtým plánem⁴³, zatímco Beneš se vracel k tzv. třetímu plánu⁴⁴, protože čtvrtý plán měl pouze demaskovat pravé záměry Henleina před západními mocnostmi. Beneš rovněž zdůraznil, že v mnichovských hranicích nemůže republika existovat a Mnichovskou dohodu považoval za neplatnou. Jaksch naopak zdůrazňoval nutnost federativního uspořádání republiky, jehož maximálním cílem měl být švýcarský model. Zároveň od Beneše očekával nějaké stanovisko či prohlášení o budoucím soužití v republice. Upozorňoval přitom na dvě skupiny, které se vyjadřovaly buď pro velkoněmecké řešení, nebo pro federalizované soužití v rámci ČSR. Jaksch byl zřejmě více pro určitou formu velkoněmeckého řešení, protože očekával revoluci v Německu a tím pádem i krátkou válku.⁴⁵

Československý i sudetoněmecký exil začal přistupovat ke spolupráci, což již v počátku vedlo k postupnému objevování názorových neshod a sporů. Představitelé sudetských Němců především odmítali, aby členové jejich organizace podléhali jurisdikci čs. orgánů v exilu, s čímž souhlasil i britský Foreign Office, který tuto problematiku podmínil dosažením vzájemné dohody Jaksche a Beneše. Velké spory vznikaly i ze strany příznivců velkoněmecké politiky Treuegemeinschaft představované E. de Wittem a F. Katzem, kteří poměrně silně vystupovali proti obnovení ČSR

⁴³ Tzv. čtvrtý plán obsahoval návrhy na principu národnostní a hospodářské proporcionality, jazykové rovnoprávnosti, národnostní samosprávy (župy) a ochrany národnostních práv - Hauner, *Paměti III*, dok. č. 43, s. 160-167. Tento plán měl být údajně připraven sudetoněmeckými sociálními demokraty pro misi lorda Runcimana v srpnu 1938 - Prinz, *Beneš, Jaksch*, s. 32-33.

⁴⁴ Tzv. třetí plán obsahoval návrh na zřízení tří německých žup na sudetoněmeckém území - Hauner, *Paměti III*, dok. č. 31, s. 127-128.

⁴⁵ K rozhovoru Jaksche s Benešem - srov. Hauner, *Paměti II*, s. 211-213. - Prinz, *Beneš, Jaksch*, s. 32-33. - Jaksch, *Cesta Evropy*, s. 237-238. - Brandes, *Cesta k vyhnání*, s. 27-29. O svém setkání s Benešem zaslal Jaksch informaci i svému stranickému spolupracovníkovi S. Taubovi do Stockholmu - Prinz, *Wenzel Jaksch-Edvard Beneš*, dok. č. 2, s. 80-82. - Vondrová, *Češi*, dok. č. 4, s. 19-20.

v předmnichovské podobě a prohlašovali, že sudetští Němci nejsou součástí českého národa, a proto nemohou vstupovat do čs. armády a bojovat proti vlastním krajanům za obnovu cizího státu, navíc v podobě, která nebyla vůči Němcům spravedlivá.⁴⁶ Sám de Witte se vyslovoval pro spojení Německa a Rakouska s tím, že připojení sudetského území již bylo mocnostmi schváleno. To bylo to, oč Němci usilovali již po skončení 1. světové války.⁴⁷ Otázka vstupu sudetských Němců do čs. armády byla značně problematická. Jaksch již v září 1939 doporučoval vstup spíše do britské armády. Toto rozhodnutí bylo mimo jiné ovlivněno obavami z případného německého zajetí, které by jistě končilo fatálně. Nicméně hlavní důvody pro toto doporučení byly politické, tzn. že nebyla vyřešena otázka budoucího postavení Sudet a sudetských Němců v republice.⁴⁸ Treuegemeinschaft následně také opakovaně doporučovala vstupovat raději do britského vojska, protože sudetští Němci, kteří vstoupili do čs. armády, byli pod silným tlakem. Do dubna 1940 například nesměli používat mateřštinu a v armádě byl silně rozšířen antisemitismus.⁴⁹

Treuegemeinschaft uvažovala nad vytvořením středoevropské federace se silným demokratickým Německem. Beneš byl ochoten k ústupkům a kalkuloval s návrhem tří německých žup v rámci republiky v kombinaci s odstoupením části území, což by zredukovalo počet Němců v republice. Obě strany měly své maximální požadavky a kompromisní řešení zatím nebylo na pořadu dne.⁵⁰

Oproti vyhraněným představám se ale postupně objevovaly některé kroky, které byly velice nakloněné pro budoucí exilovou spolupráci. Například 1. září 1939 byla vydána rezoluce sociálně demokratické sudetoněmecké emigrace ve Velké Británii, ve které se psalo: „*Vyhnání barbarským fašismem ze své vlasti, chceme my, Němci, Češi a Slováci, za svůj návrat do svobodné země, do vlasti sociálního pokroku a národnostního zrovnoprávnění bojovat (...). Projevujeme tímto odhodlání nás všech, Němců, Čechů a Slováků, tento boj společně do všech důsledků dobojovat.*“⁵¹ 2. září navštívili Beneše zástupci Treuegemeinschaft se svou vlastní rezolucí, ve které požadovali federativní ústavu, což by jim umožnilo být rovnoprávními činiteli v budoucích otázkách

⁴⁶ Prinz, *Beneš, Jaksch*, s. 30-31. - Jaksch, *Cesta Evropy*, s. 244-245.

⁴⁷ Brandes, *Cesta k vyhnání*, s. 27. - Křen, *V emigraci*, s. 431-433.

⁴⁸ Brandes, *Cesta k vyhnání*, s. 51-52.

⁴⁹ Brandes, *Exil v Londýně*, s. 63.

⁵⁰ Dejmek, *Edvard Beneš*, s. 249-250. Beneš zřejmě stále kalkuloval s možným obnovením tzv. pátého plánu na zbavení se části pohraničí, odsunu části Němců do Německa a do Sudet z vnitřních ostrovů Čech a Moravy a vytvoření tří německých žup. Hranice přitom měly vést tak, aby ČSR případně unesla odtržení tohoto území.

⁵¹ Vondrová, *Češi*, dok. č. 7, s. 24-25.

republiky. Beneš souhlasil, že federalistické unie budou v Evropě vznikat, ale byl skeptický k Jakschovu plánu na federaci malých států se silným Německem. V otázce sudetských Němců bylo jasné, že jejich další existence v rámci ČSR bude znamenat nějakou úpravu vztahů a Beneš se vyslovil pro možnost tří správních území: českého, německého a smíšeného. Došlo přitom i na úvahy, že některé části území by mohly být odstoupeny Německu. Beneš zde uvažoval i o možných otázkách proporcionality ve veřejné službě. V otázkách hranic sice hovořil o tom, že by bylo možné některá území odstoupit, ale že mnichovské hranice by nebyly pro republiku životaschopné.⁵²

17. listopadu se k Benešovi dostavila delegace tvořená zástupci sudetoněmeckých odborů ve Velké Británii a vyslovila se pro obnovu ČSR v předmnichovských hranicích a pro vstup sudetských Němců do čs. zahraničního vojska. Tento evidentně pozitivní krok byl ale záhy odvolán velkoněmeckým křídlem Jakschovy skupiny, které Benešovi písemně oznámilo, že delegace odborů nebyla plánována, a že se uskutečnila bez vědomí stranických představitelů Treuegemeinschaft a byla v rozporu s prohlášením strany, ve kterém trvala na získání práva na sebeurčení.⁵³ 15. září Jaksch v oběžníku vyzval ke zdrženlivosti při vstupu do čs. armády, dokud nebude dosaženo uspokojivé dohody s Benešem.⁵⁴

Především z výše uvedených kroků sudetoněmecké emigrace bylo zřejmé, že minimálně část sudetských Němců měla zájem na společném boji za plné obnovení ČSR bez jakýchkoliv podmínek v předmnichovském stavu. S tím ovšem nemohli souhlasit představitelé velkoněmeckého křídla Treuegemeinschaft, de Witte a Katz, kteří všechny hovory Beneše se sudetoněmeckými zástupci, jež neměli pověření od předsednictva strany, považovali za vážné narušení svých cílů. Mezi těmi byl požadavek na sebeurčení, jehož realizaci si v maximálním plánu představovali ve formě švýcarského uspořádání. Uvnitř strany se ale vyslovovali pro plebiscit pod mezinárodní kontrolou, v němž by se rozhodlo o budoucnosti Sudet. Před vyhlášením tohoto plebiscitu měly být Sudety spravovány za pomoci organizace Společnosti národů. Případný společný stát s Čechy měl mít vlastní sudetoněmeckou vládu, vlastní policii a vlastní kontrolu a správu záležitostí náležících k tomuto území.⁵⁵ Katz a de Witte se dokonce v jednom z oběžníků vyslovili proti obnově ČSR: „*Veškeré sympatie*

⁵² Brandes, *Cesta k vyhnání*, s. 40-41. K nejednotě sudetoněmeckých skupin - Brandes, *Exil v Londýně*, s. 44-46.

⁵³ Prinz, *Beneš, Jaksch*, s. 39.

⁵⁴ Křen, *V emigraci*, s. 436-437.

⁵⁵ Brandes, *Cesta k vyhnání*, s. 43-46. Brandes hovoří o tom, že politika „nesplnitelných požadavků“ de Witteho a Katze byla propracovanější než henleinova politika z roku 1938.

*k československému odboji nemohou a nesmí změnit nic na skutečnosti, že nejsme součástí českého národa, jehož cíl – obnovení českého státu – nemůže být zároveň i cílem naším. Proto nemůžeme nechat naše lidi vstupovat (...) do českých jednotek, kde by pak možná museli bojovat proti svým německým krajanům za obnovu českého státu.*⁵⁶

Proti požadavkům Treuegemeinschaft se například vyslovil sociálně-demokratický odborář J. Zinner. Jasně se přihlásil k obnově ČSR s možnými následnými jednáními o budoucích úpravách rovnoprávnosti a župního principu uspořádání republiky. Jako další vystoupila Peresova skupina se svou vlastní rezolucí, ve které kopírovala požadavky Treuegemeinschaft. Odlišně se vyslovovala pouze v tom, aby se Beneš postavil do čela akčního výboru, který měl být tvořen zástupci všech demokratických exilových skupin včetně těch sudetoněmeckých.⁵⁷

Treuegemeinschaft nebyla jednotná a mimo radikálního velkoněmeckého křídla byli mezi jejími členy i sudetští Němci, kteří se bezpodmínečně hlásili k republice a výroky o dvacetiletém zotročení Němců považovali za nesmyslné. Stejně tak neuvažovali o možném připojení k Německu, protože spojení průmyslu v Sudetech se zemědělskou silou českých zemí dávalo jednoznačnou příležitost k dokonalému soužití v jednom státě.⁵⁸

Jaksch dle svých pamětí doufal v platformu, kterou razil Beneš ještě při svém pobytu v USA. Tam hovořil o možném budoucím vytvoření federativní Evropy svobodných národů, tedy v americké terminologii o „Spojených státech Evropských“. Tato představa případného evropského uspořádání nahrávala do plánů Jakschovi, protože by splňovala jeho vlastní záměry. Podobné teorie na menší podunajskou federaci propagoval v Londýně Benešův spolupracovník H. Ripka, který hovořil o nutnosti zajištění bezpečnosti a nezávislosti národů. Jaksch ve svých pamětech litoval, že se Beneš těchto představ nedržel i během války. V případě pokračování této politické linie by bylo mnohem jednodušší se dohodnout a motivovat demokratické sudetské Němce ke spolupráci. Jaksch dodával, že to byly jen plané naděje, protože veřejná prohlášení Beneše a Ripky o federaci byla jenom snahou o získání přízně a podpory, protože ani jeden z nich neměl v úmyslu něco podobného realizovat.⁵⁹ Jaksch proto

⁵⁶ Citováno dle Prinz, *Beneš, Jaksch*, s. 30-31.

⁵⁷ Brandes, *Cesta k vyhnání*, s. 42.

⁵⁸ *Ibid.*, s. 45

⁵⁹ Jaksch, *Cesta Evropy*, s. 230-234.

požadavek záruk označoval jako nezbytnou nutnost, a to především vzhledem ke zkušenostem s Benešovým politickým jednáním ještě v době předmnichovské. V tomto ohledu Jaksch požadoval dohodu o nadnárodním státním uspořádání Československa s důrazem na sebeurčení národů. Argumentoval, že jakýkoliv způsob převahy Čechů nad sudetskými Němci by nutně znamenal přimknutí sudetských Němců doma raději k Hitlerovi namísto vzestupu protihitlerovských nálad.⁶⁰

Benešova pozice byla velice komplikovaná. Jeho kompromisní návrhy vůči sudetoněmeckému exilu nebyly akceptovatelné pro domácí odboj, který proti nim čím dál více protestoval. Doma totiž docházelo ke stále větší radikalizaci nálad proti Němcům a již v té době se ozývaly hlasy, že na konci války dojde k národní odplatě za příkoří, kterého se Němci v republice dopustili.⁶¹ Benešova pozice ale nebyla jednoduchá ani v ohledu na zahraniční vlády, protože Velké Británie a ani Francie nechtěly v této době uznat československou exilovou vládu. Francouzští představitelé měli dokonce obtíže jednat s Benešem jako takovým. Přesto byla po mnoha jednáních v Paříži 3. října 1939 podepsána „Dohoda týkající se obnovení československé armády ve Francii“ a 17. listopadu byl Francií uznán „Národní výbor československý“ v čele s bývalým předsedou lidové strany J. Šrámkem, ačkoliv Beneš byl faktickým představitelem tohoto výboru. Britská strana výbor uznala až 20. prosince a to včetně dohody o zřízení čs. armády ve Francii.⁶² Foreign Office nicméně stále sledoval jak působení československých, tak sudetoněmeckých politiků a jejich vzájemné vztahy a udržoval kontakty s představiteli obou stran. Jaksch dokonce žádal Brity o uznání sudetoněmeckého exilu na stejné úrovni, jako byl uznán čs. exil. Tomuto požadavku ale Britové nevyhověli, protože Jaksch nezastupoval většinu sudetoněmeckého exilu.⁶³

Beneš dále trval na svých vlastních plánech bez ohledu na požadavky sudetoněmeckého exilu, což dokládá zpráva pro československého vyslance v USA Hurbana z 5. února 1940, ve které byly specifikovány plány a požadavky na uspořádání republiky dle předchozích Benešových vyjádření. Beneš požadoval jednotný československý stát, který bude mít určitý počet sudetských Němců. Nevzdával se

⁶⁰ Ibid, s. 235-236. Jak uvádí Brandes: plány na možnou federalizaci především střední Evropy byly velice populární a možných plánů se objevilo několik - viz Brandes, *Exil v Londýně*, s. 59-62.

⁶¹ Srov. Dejmek, *Edvard Beneš*, s. 312-313. - Vondrová, *Češi*, dok. č. 15, s. 34-35 Ani v čs. exilu nebylo v otázce Němců v ČSR jasno. Např. bývalý vyslanec v Londýně J. Masaryk se vyslovoval proti možným plánům na vyhnání. Pokud by spolupráce s exilovými sudetskými Němci nebyla reálná, pak bývalý ministr sociálních věcí J. Nečas navrhoval zapříčinit rozkol v sudetoněmeckém exilu s následnou podporou té strany, která by umožnila prosadit požadovanou politickou linii. Naproti tomu odbojové skupiny v republice hovořily zcela jasně pro mstu a vyhnání Němců z republiky - Brandes, *Cesta k vyhnání*, s. 33-40.

⁶² Kuklík, *Londýnský exil*, s. 46-51. - Raška, *The Czechoslovak exile*, s. 32.

⁶³ Srov. Raška, *The Czechoslovak exile*, s. 33. - Brandes, *Exil v Londýně*, s. 45-46.

ovšem možných korektur historických hranic, které by počet Němců v republice redukovaly. V otázkách případné federace zůstával velmi zdrženlivý, ačkoliv její možnou realizaci zcela nezavrhoval.⁶⁴ 8. února poslal Beneš vzkaz domů, ve kterém se o sudetoněmecké otázce zmiňoval jen v krátké poznámce. Hájil zde svou spolupráci se sudetskými Němci, do které byl nucen okolnostmi. S Jakschem komunikoval pouze opatrně, protože mu v jeho jednáních nevěřil, nicméně s ním musel počítat pro případ, že by byla schválena čs. exilová vláda.⁶⁵

Protože sudetoněmecký exil začínal působit poněkud roztříštěně a nekoordinovaně (jak bylo popsáno) a potřeboval zaujmout jasné jednotné stanovisko k poválečnému uspořádání republiky, vydala Treuegemeinschaft 10. března 1940 tzv. Holmhurstskou deklaraci.⁶⁶ V té se psalo o tom, že představy na vytvoření poválečných národních států neodpovídají hospodářským potřebám těchto případných států. V této souvislosti se Treuegemeinschaft hlásila k politickému programu vytvoření federativní ČSR na principu spolkové republiky, kde by Němci získali plnou územní autonomii s vlastním zemským prezidentem a vlastní zemskou vládou. Sudetští Němci měli být jakýmsi mostem mezi německým a slovanským světem. Deklarace zároveň přiznávala, že konečné rozhodnutí případně oběma národům po válce.⁶⁷

Prinz dokonce uvádí, že se jednalo o jedinečnou příležitost pro čs. exil přijmout tento princip uspořádání, jelikož zde byly potlačeny požadavky velkoněmeckého křídla Treuegemeinschaft.⁶⁸

Paralelně se sudetoněmeckým exilem jednal Beneš pochopitelně i s britskými představiteli. 8. března 1940 přednášel v Chatham House v Oxfordu, kde se snažil vyložit své představy o Československu. Beneš konstatoval, že ČSR bude mít nějaký počet Němců, protože by bezpochyby nešlo vystěhovat všech 3,5 milionu Němců.⁶⁹ Kvůli co největší redukci Němců byl ale ochoten ke korekturám historických hranic a to

⁶⁴ Otáhalová a Červinková, *Dokumenty*, dok. č. 43, s. 68-69.

⁶⁵ *Ibid.*, dok. č. 46, s. 70-74.

⁶⁶ Holmhurster Grundsatzzerklärung - Vondrová, *Češi*, dok. č. 21, s. 49-54. - Prinz, *Wenzel Jaksch-Edvard Beneš*, dok. č. 3, s. 83-90.

⁶⁷ Srov. Smutný, *Svědectví*, s. 278 - Jaksch, *Cesta Evropy*, s. 241. - Raška, *The Czechoslovak exile*, s. 34 a 83-85. - Brandes, *Cesta k odsunu*, s. 48-51.

⁶⁸ Prinz, *Beneš, Jaksch*, s. 39-41.

⁶⁹ Princip transferu německé menšiny z ČSR, který na konci války vygradoval do oblundných rozměrů, si Beneš „vypůjčil“ z Lausannské konference z let 1922 až 1923, kde byla mimo jiné řešena otázka menšin v Řecku a Turecku. Stejně tak se Beneš nechal inspirovat nacistickou politikou stěhování německých menšin do Německa a masovým stěhování obyvatelstva v obsazeném Polsku, ale také Stalinovými přesuny etnických Němců po napadení Sovětského svazu - Raška, *The Czechoslovak exile*, s. 35-36. - Brandes, *Exil v Londýně*, s. 52. - Křen, *V emigraci*, s. 468-469.

za jisté ústupky a náhrady v jiných územních oblastech (v této souvislosti pravidelně hovořil především o možném zisku Kladska). Snažil se také prosadit možnost stěhování Němců v rámci republiky do Sudet, aby zanikly tzv. jazykové ostrovy v Čechách a na Moravě.⁷⁰ Po korekturách dle tohoto principu by si Beneš dokázal představit i nějaký rozumný způsob lokální autonomie pro sudetoněmecké území. Beneš si následně dokonce pochvaloval, že v Chatham House tento jeho pohled na věc začínal postupně převládat. A zřejmě se zcela nemýlil, protože představitelé Chatham House ve svém memorandu z 14. května v podstatě odsouhlasili možnost zbavení ČSR německé menšiny.⁷¹

V březnu a dubnu se ovšem objevily i jisté protesty Benešových spolupracovníků proti jeho plánům, které předkládal britským představitelům. Benešův asistent J. Smutný a plk. Fr. Moravec ve svých protestech především nesouhlasili s ochotou Beneše k možným územním ústupkům, ve kterých Beneš údajně často zacházel až příliš daleko. Beneš jimi byl zvlášť upozorněn, aby Britům při jednáních nepředkládal mapu ČSR se zakreslenými obrannými pevnostmi, protože by z toho mohly vzniknout plány na vedení hranic podle těchto obranných linií, tzn. v rozporu s historickou hranicí a v rozporu s potřebami republiky. Smutný a Moravec sice nevyklučovali, že k nějakým územním ústupkům může dojít, ale neviděli důvod, proč by měl Beneš tyto ústupky sám dopředu nabízet.⁷²

21. června 1940 Beneš navrhl Britům uznání „Provizorního státního zřízení československé republiky“. Návrh obsahoval vytvoření vlády, provizorního parlamentu (Státní rady⁷³) a funkce prezidenta. Pro sudetské Němce Beneš vyhradil ve Státní radě několik křesel a zároveň funkci místopředsedy. Beneš doufal v uznání především proto, že se do Velké Británie přesunuli čs. zástupci a velké množství vojáků z Francie.⁷⁴ Britská vláda ale tento návrh odmítla, protože nedošlo k dohodě s Jakschem. Ten požadoval před možným vstupem do Státní rady závazek ohledně budoucnosti sudetských Němců v ČSR, který mu ale Beneš nebyl ochoten vystavit s odvoláním, že na takovýto závazek nemá pravomoc.⁷⁵ Jaksch se dokonce dostavil na Foreign Office,

⁷⁰ Přitom se zdá, že v principu zrušení jazykových ostrovů dosáhl Beneš souhlasu Jaksche. O plánech na možnou korekci historických hranic ho ale zatím neinformoval - Otáhalová a Červinková, *Dokumenty*, dok. č. 71, s. 94-95 a dok. č. 80, s. 101-102.

⁷¹ Otáhalová a Červinková, *Dokumenty*, dok. č. 61, s. 83-84. - Brandes, *Cesta k vyhnání*, s. 32-33.

⁷² Otáhalová a Červinková, *Dokumenty*, dok. č. 98, s. 119.

⁷³ V otázce Státní rady - Kuklík, *Londýnský exil*, s. 64-69. Dekret prezidenta republiky o ustavení Státní rady jako poradního sboru prozatímního státního zřízení ČSR - Hauner, *Paměti III*, dok. č. 120, s. 391-392.

⁷⁴ Kuklík, *Londýnský exil*, s. 86-88.

⁷⁵ Zeman, *Edvard Beneš*, s. 190-191.

aby vyjádřil výhrady k návrhu uznání prozatímního zřízení. Dohodu s Benešem připustil pouze při federativním poválečném uspořádání.⁷⁶ Britové zároveň nesouhlasili, aby tomuto zřízení podléhali všichni bývalí občané ČSR.⁷⁷ Vznikla tu poměrně paradoxní situace - sudetoněmečtí emigranti se dostali do Velké Británie s československými pasy, a proto s nimi muselo být zacházeno jako se spřátelenými cizinci. Přes tuto výhodu ale Treuegemeinschaft neměla zájem, aby tito sudetští Němci podléhali čs. jurisdikci, dokud nebude dosaženo nějaké dohody, která by jim dala důvod k boji za Československo. Jaksch tvrdil, že Beneš musel na tento požadavek brát ohled, protože stále nebylo jisté, zda nedojde k nějaké protihitlerovské akci v Německu. Spolupráce s Treuegemeinschaft by mu totiž v tomto případě nejspíš umožnila snadnější jednání při případných mírových dohodách.⁷⁸

⁷⁶ Dejmek, *Edvard Beneš*, s. 278.

⁷⁷ Ibid, s. 322. - Zeman, *Edvard Beneš*, s. 187-188.

⁷⁸ Jaksch, *Cesta Evropy*, s. 243-244.

3. Posilování Benešovy pozice

Vzhledem ke katastrofální porážce Francie, která vyvrcholila uzavřením příměří 22. června 1940, se situace radikálně změnila. Benešova pozice značně posílila. Francouzští strůjci Mnichovské dohody, kteří od počátku neměli zájem na uznání čs. exilové vlády v čele s Benešem, jehož osoba jim byla značně na překážku, se dostali mimo hlavní dění. Velká Británie zůstala osamocena v boji proti Německu. Po dalších jednáních nakonec došlo 21. července 1940 k uznání čs. prozatímní exilové vlády ze strany Velké Británie. Britové toto uznání ovšem doplnili i svými předchozími výhradami: nehodlali se za žádnou cenu vázat v otázkách budoucího uspořádání československých hranic a nebyli ochotni uznat Benešovu teorii kontinuity republiky.⁷⁹ Zároveň, vzhledem k nejednotnosti exilu, odmítli uznat prozatímní vládě jurisdikci nad čs. občany, kteří se jí nechtěli podříditi. Ačkoliv uznání prozatímní vlády bylo pro Beneše osobním úspěchem, neprosazení stěžejních bodů jeho politického programu vrhalo na tento úspěch stín.⁸⁰ Vzhledem k tomu, že Britové nedali Benešovi záruky, které požadoval, a podmiňovali je dohodou s Jakschem, musel Beneš jednat o prohloubení spolupráce. 12. října nabídl Jakschovi vstup do Státní rady, ve které mu nabízel celkem 6 křesel a post místopředsedy. Jaksch k projednání tohoto návrhu svolal schůzi Treuegemeinschaft.⁸¹ Přesto Jaksch podmiňoval spolupráci s Benešem na úrovni Státní rady dohodou o budoucím uspořádání republiky s ohledem na soužití Čechů a Němců. Žádal proto také Foreign Office, aby alespoň nestanovoval poválečné hranice ČSR, dokud nedojde k nějaké dohodě. Jaksch zároveň napadl i Benešovu teorii kontinuity, když neoficiálně vydal studii sociálně-demokratického politika E. Schwelba.⁸²

Po uznání prozatímní vlády si Beneš mohl dovolit postupně seznamovat Jaksche se svými představami o budoucích poměrech v republice. 16. října mu oznámil, že bude nezbytné vystěhovat jeden milion Němců. Tento svůj záměr zaobalil tak, aby to bylo pro Jaksche alespoň trochu akceptovatelné - vystěhovat by se museli všichni nenapravitelní nacisté, což mělo být i v zájmu demokratických sudetských Němců. Tuto

⁷⁹ Benešova teorie byla postavena na principu, že události z roku 1938 včetně Mnichovské dohody byly Československu vnuceny a rozhodnutí nebyla nikdy schválena nebo ratifikována čs. stranou. Stejně tak, že Beneš odstoupil ze své prezidentské funkce z donucení - Brandes, *Exil v Londýně*, s. 68-69.

⁸⁰ Kuklík, *Londýnský exil*, s. 51-52. K rezervovanosti Britů při jejich uznání prozatímní vlády - *Ibid.*, s. 90. K vytvoření a struktuře prozatímní vlády - *Ibid.*, s. 52-54. Oznámení o uznání prozatímní vlády E. Benešovi - Hauner, *Paměti III*, dok. č. 118 a č. 119 s. 389-390. Složení československé prozatímní vlády - Otáhalová a Červinková, *Dokumenty*, dok. č. 100, s. 121-122. Na britské uznání čs. prozatímní vlády nijak nereagovali zástupci USA, kteří čs. exil zatím nepovažovali za příliš důležitý - Brandes, *Exil v Londýně*, s. 75.

⁸¹ Prinz, *Beneš, Jaksch*, s. 43-44.

⁸² Brandes, *Exil v Londýně*, s. 84-85.

„redukci“ Beneš vyvážil možností následného zřízení kantonů v rámci federalizované střední Evropy. V rámci tohoto uspořádání by mohli sudetští Němci zůstat v republice, anebo, jak podotkl Beneš, ve zchudlém Německu.⁸³ Ohledně těchto plánů se Jaksch zmiňoval především v souvislosti s možností likvidace tzv. jazykových ostrovů, tzn. faktické likvidace německé menšiny v Čechách a na Moravě a naopak české v severních Čechách. Ti, kteří by se na základě tohoto plánu odmítli přestěhovat, by přišli o menšinová práva. Ačkoliv si byl Jaksch vědom toho, že tento princip by vyvolal značné emoce, tak ho pokládal za jednu z možností, jak zajistit německé menšině v Československu zvláštní postavení na základě federativního soužití - proto v tomto ohledu považoval dohodu za možnou.⁸⁴

Po těchto jednáních měla Treuegemeinschaft rozhodnout o možném vstupu do Státní rady. Před samotným projednáním se ale 18. října 1940 z Treuegemeinschaft oddělila opoziční tzv. Zinnerova skupina⁸⁵ a založila Deutsche Sozialdemokratische Arbeiterpartei in der Tschechoslowakischen Republik (Auslandsgruppe)⁸⁶. Prinz označuje Zinnerovu skupinu jako přímo řízenou a instruovanou Benešem a jeho spolupracovníky, která se odštěpila na jejich pokyn v potřebný čas. Brandes dodává, že spojkou mezi vládou a Zinnerovou skupinou byl J. Nečas, který měl rozkol v Treuegemeinschaft připravit. Jaksch se před projednáváním návrhu dostal do nesnadné pozice, protože se nyní již nemohl označovat za hlavního představitele sudetoněmeckého exilu. Zřejmě si dobře uvědomoval, že ztratil svou do té doby silnou pozici a odpověď na možný vstup do Státní rady byla formulována v opatrném a vstřícném duchu.⁸⁷

18. listopadu 1940 zaslal Beneš zprávu domácímu odboji. Hovořil v ní o nutnosti mít připraveno jasné stanovisko v otázkách hranic a sudetských Němců, aby nedocházelo nejednotností plánů k chybám. Pro Beneše bylo důležité držet jasnou politickou linii, aby nedocházelo k různému taktizování, změnám plánů a požadavků. Beneš totiž očekával rychlý spád událostí na jaře 1941, proto chtěl mít sjednoceny plány s ohledem na státní a národní uspořádání v budoucnu. Kdyby totiž skutečně došlo k

⁸³ Otáhalová a Červinková, *Dokumenty*, dok. č. 105, s. 134-135. - Vondrová, *Češi*, dok. č. 31, s. 66. Beneš tvrdí, že Jaksch tento princip odsouhlasil, nicméně o případných korekturách hranic, které Beneš plánoval, zatím Jaksche neinformoval s tvrzením, že mu nemůže říci všechno najednou, ale postupně. Beneš přímo hovořil o tom, že to Jakschovi musel „dávkovat“.

⁸⁴ Jaksch, *Cesta Evropy*, s. 244-245.

⁸⁵ K odštěpení této skupiny - Raška, *The Czechoslovak exile*, s.133-134

⁸⁶ Německá sociálnědemokratická dělnická strana v Československé republice (zahraniční skupina).

⁸⁷ Srov. Prinz, *Beneš, Jaksch*, s. 43-44. - Brandes, *Exil v Londýně*, s. 87-88. - Vondrová, *Češi*, dok. č. 29, s. 62-64.

rychlému ukončení války, tak by nebyl čas dodatečně formulovat politické požadavky.⁸⁸ Beneš proto zaslal ve zprávě domů principy svého politického programu: Mnichov musel být odstraněn a bylo třeba zaručit historické hranice, protože jen ty dokázaly zabezpečit republiku. Podotýkal ale, že na nich nebude bezpodmínečně lpět - zde Beneš nechával volný prostor pro své plány na možné korektury hranic nebo na výměnu území (to dokládá jeho požadavek na odstranění *německého sevření Moravy*). Dalším programovým bodem bylo zrušení jazykových ostrovů v Čechách a na Moravě (nebo případné zrušení minoritních práv v těchto oblastech). Po změnách byl ochoten k vytvoření tří německých žup - krnovské, liberecké a karlovarské. Území těchto žup by bylo uspořádáno tak, aby jejich případné odtržení nebylo pro republiku existenčním rizikem a sudetskí Němci by tak nemohli do budoucna vydírat vládu nesplnitelnými požadavky. Vznik těchto žup Beneš odůvodňoval tím, že by nebylo reálné vyhnat tři miliony Němců z republiky, ale s redukcí samozřejmě počítal. Měl přitom na mysli vyhnání viníků a přesun sudetských Němců do zmíněných žup z jazykových ostrovů. Vznik žup obhajoval i tím, že bez nich by především v očích Britů dával najevo nezáměr o historické hranice: "*První otázka každého politicky vlivného Angličana nám položená, je vždycky: Co chcete udělat s našimi (sic) Němci?*" I přes výše uvedené dodával, že, ačkoliv s Němci jednal, nic neslibil a jménem národa ani nic nesliboval. V jednání byl pouze vstup sudetských Němců do Státní rady a nutnost vystěhovat milion Němců. Uklidňoval, že i přes to Němci zatím do Státní rady nevstoupí. Němci dle něj nebyli jednotní a neměli žádný plán odpovídající aktuální situaci, pouze se vraceli ke starým požadavkům na federalizaci a případnou na autonomii.⁸⁹

⁸⁸ Beneš upozorňoval, že by se situace mohla začít rychle vyvíjet na jaře 1941, v prosinci potom slíbil své manželce, že v roce 1942 válka skončí. Beneš několikrát předvídal rychlý konec války, k čemuž je třeba přihlížet jako k faktoru, který ovlivňoval jeho politické myšlení a konání. O jeho předpovědi pro rok 1942 - Otáhalová a Červinková, *Dokumenty*, dok. č. 122, s. 149-150. - Vondrová, *Češi*, dok. č. 39, s. 77-79. - Vondrová tuto zprávu datuje k 26. - 27. listopadu.

⁸⁹ Otáhalová a Červinková, *Dokumenty*, dok. č. 115, s. 142-144. - Prinz na základě této zprávy vyvozuje závěr, že Beneš měl celou věc již od začátku promyšlenou a pouze v průběhu války přizpůsoboval vnější projev aktuální politické situaci. V této situaci se pak nenechal strhnout radikálními náladami, ale v době, kdy ještě nebylo nic rozhodnuto, zachoval chladnou hlavu a navenek i zdrženlivost a umírněnost - Prinz, *Beneš, Jaksch*, s. 37-38. Když se domácí odboj dozvěděl o zamýšleném zapojení sudetských Němců do Státní rady, tak proti tomuto záměru protestoval - Brandes, *Cesta k vyhnání*, s. 86-87. Raška zmiňuje nejsilnější protest od plk. Balabána, který předpovídá krvavé vyhnání Němců z republiky a přesunutí Benešem plánovaných kantonů k Berlínu - Raška, *The Czechoslovak exile*, s. 43-44. - Otáhalová a Červinková, *Dokumenty*, dok. č. 131, s. 184. Objevily se i hlasy uvnitř čs. exilu, které byly proti některým plánům Beneše. Ministr Jar. Stránský například nebyl ochoten akceptovat možnost změny historických hranic a obhajoval toto stanovisko dotazy, proč by měl vítězný stát ztrácet část území. Stránský byl rovněž proti vytvoření žup. Beneš župy obhajoval nutností stability republiky, protože nevyjasnění vzájemných vztahů by znamenalo žít neustále s rizikem rozvrácení republiky - Otáhalová a Červinková, *Dokumenty*, dok. č. 153, s. 198-200 a dok. č. 181, s. 224-225. - Vondrová, *Češi*, dok. č. 55, s. 106-107. Historickou a existenciální důležitost hranic nejlépe vystihuje Křen, *Do emigrace*, s. 113.

21. prosince Beneš o vstupu do Státní rady skutečně jednal s Jakschem. Jaksch byl nakloněn dohodě a chtěl vyjednávat. Beneš zůstal neoblomný (a věrný svému sdělení, že Němci do Státní rady zatím nevstoupí) - žádná jednání a žádné dohody - nechtěl vydávat jakákoliv prohlášení se zárukami pro sudetoněmecký exil a už vůbec ne o budoucím uspořádání vztahů mezi Němci a Čechy, a to i přes to, že Jaksch vysvětloval, že s něčím ke svým lidem přijít musí, že jim musí poskytnout něco, aby byli svolní s Benešem na obnově republiky spolupracovat. Tomu se Beneš formálně nebránil, ale dalšímu jednání se vyhnul, protože taková prohlášení nepovažoval za důležitá, obzvláště když sudetoněmecký exil nebyl jednotný a tím pádem neměl jednoznačné požadavky. O této otázce chtěl jednat až po urovnání sporů. V soukromí se pak Beneš svým spolupracovníkům svěřoval, že není třeba spěchat na dohodu s Jakschem. Čím déle měla válka trvat, tím méně se někdo měl zajímat o sudetské Němce.⁹⁰

Radikalizace protiněmeckých nálad byla zřetelná i ve vysokých britských politických kruzích. Není bez zajímavosti, že již v květnu 1940 měl Chatham House vypracováno první memorandum, které označovalo transfer Němců z Československa jako nejlepší řešení minoritní otázky.⁹¹ Postoje britských představitelů zabíraly široké spektrum - diplomat F. K. Roberts přijímal kladně Benešovu ochotu vzdát se historických hranic, ale zároveň nepředpokládal dohodu Beneše s Jakschem. Britský úředník a diplomat R. M. Makins označoval Benešovy plány za přehnané a očekával jejich postupné vyhrocování. Vysoký britský úředník W. Strang oproti tomu vyslovil zcela radikální názor: „*Český stát nedojde míru, dokud z něho nebude vymetena německá menšina.*“⁹²

3. ledna 1941 zaslal Jaksch Benešovi minimální požadavky Treuegemeinschaft pro vstup sudetských Němců do Státní rady. Požadoval oboustranné prohlášení ve Státní radě, aby po skončení války nedošlo v republice k nějaké formě občanské války, která by znemožnila budoucí soužití Němců a Čechů. Tento požadavek byl vznesen s ohledem na radikální nálady proti Němcům v Protektorátu. Spolupráce sudetských Němců s Čechy se měla odehrávat v demokratickém duchu – tedy tak, aby obě strany

⁹⁰ Otáhalová a Červinková, *Dokumenty*, dok. č. 125, s. 173-174.

⁹¹ Smetana, *In the shadow*, s. 277-278.

⁹² Brandes, *Cesta k vyhnání*, s. 73-74.

byly při této spolupráci rovnocenné a budoucího řešení bylo dosaženo dohodou. Jakschovy požadavky ale nevedly k nějakému hmatatelnému výsledku.⁹³

3. února 1941 Beneš předal britské straně „Memorandum o československých mírových cílech“. V pohledu na sudetoněmeckou otázku zde Beneš opět upozorňoval na revoluční změny, které se ve střední Evropě měly odehrát. Svým způsobem předestíral možný vývoj určitých sporných záležitostí, které zatím nebyly dořešeny: „*Mnoho z toho, co se nyní může zdát neuskutečnitelným, objeví se možná jako snadné (...)*.“ Ve své politické linii zdůraznil nutnost právní kontinuity republiky jako otázku cti českého národa a obnovení předmnichovských hranic, což zdůvodnil hospodářskými a vojenskými aspekty, jejichž nezajištění by republiku ponechalo nezabezpečenou a života neschopnou. Do svých požadavků zároveň přidal i nutnost přemístění obyvatelstva v rámci republiky, čímž by byly odstraněny tzv. smíšené kraje. Byl ochoten k výměně území s Německem za předpokladu snížení počtu Němců až na hranici možného, pokud to poválečná situace dovolí. Pro zbývající německou menšinu byl Beneš ochoten akceptovat lokální autonomii.⁹⁴

22. června 1941 došlo k dalšímu radikálnímu válečnému zlomu, který byl paradoxně velmi příznivý pro čs. exil. Tímto zlomem bylo napadení Sovětského svazu Německem, což mělo za následek podstatnou změnu nejen britské a americké, ale především sovětské politiky. Beneš a sovětské činitele se poměrně rychle dohodli na možnosti úplného a bezpodmínečného uznání československé exilové vlády v Londýně jako jediného reprezentanta ČSR a Beneše jako prezidenta. Jednání obsahovala i návrh na vytvoření československé vojenské jednotky na území SSSR. Dohoda byla připravena a předložena v červenci. Sovětská strana projevila ochotu tuto dohodu podepsat okamžitě po ukončení československého schvalovacího procesu. Beneš o této komunikaci se Sověty informoval Brity, což je stavělo do špatné pozice, protože, jak správně předpokládal, Britové nemohli zůstat v této podstatné záležitosti pozadu za SSSR. 18. července 1941 byla čs. vláda nakonec po dalších jednáních uznána britskou vládou a Beneš byl uznán prezidentem. Britové si ale neodpustili zdůraznit své výhrady k již dříve sporným otázkám: teorii kontinuity, závazku ohledně budoucího uspořádání hranic a jurisdikci čs. exilových úřadů nad sudetskými Němci. Důvodem nepřijetí těchto

⁹³ Prinz, *Beneš, Jaksch*, s. 44-45. - Vondrová, *Češi*, dok. č. 46, s. 82-83. - Prinz, *Wenzel Jaksch*, dok. č. 9, s. 102-103.

⁹⁴ Hauner, *Paměti III*, dok. č. 126, s. 406-422. - Raška, *The Czechoslovak exile*, s. 45-46. - Vondrová, *Češi*, dok. č. 47, s. 84-92.

bodů byla přetrvávající absence dohody mezi Benešem a Jakschem. Stejného dne byla podepsána smlouva o uznání čs. vlády i sovětskou stranou. USA čs. vládu uznaly, ale pouze jako prozatímní.⁹⁵

Vzhledem k těmto vnějším událostem a k dalšímu posílení své pozice si Beneš mohl dovolit jednat mnohem razantněji a přímočařeji. 30. července 1941 přijal Jaksche s delegací Treuegemeinschaft. V diskusi ale reagoval značně tvrdě – Beneš nehodlal jednat a přijímat jakékoliv výhrady, nechtěl už diskutovat o žádných podmínkách ani případných deklaracích. Od Jaksche požadoval jasné jednoznačné stanovisko, kterým podmiňoval další konstruktivní jednání. Buď je pro republiku, anebo není – na této skutečnosti stála otázka dalšího postupu. Beneš sám tvrdil, že není proti spolupráci, ale jen za výše uvedené podmínky.⁹⁶

A právě v této době, 22. září 1941, byly Jakschovi při jeho návštěvě Beneše předány k prostudování depeše domácího odboje. Domácí odboj v nich ostře protestoval proti exilové spolupráci se sudetoněmeckými zástupci a velmi negativně vnímal možnost jejich vstupu do Státní rady. Tyto výhrady podložil pohružkou, že by to mohlo mít neočekávaný vliv na Benešovu pozici doma, případně i znemožnit jeho návrat. Oba exiloví představitelé se pod „tíhou“ obsahu těchto materiálů dohodli, že sudetoněmečtí zástupci prozatím do Státní rady nevstoupí, ačkoliv spolupráce nebude přerušena. V těchto hovorech Beneš slevil z požadavku na nutnost vstupu sudetských Němců do československé armády, nicméně opět vyzval Jaksche k bezvýhradnému přihlášení se k republice.⁹⁷ Jaksch ve svých pamětech přiznával, že si ještě v poválečné době nebyl jistý, zda podklady, které mu Beneš předal, byly pravé, nebo zda se jednalo o cílené podvrhy, a to buď přímo Benešem vytvořené, nebo Benešovi podstrčené.⁹⁸

12. srpna 1941 byla prezidentem USA F. D. Rooseveltem a britským ministerským předsedou W. Churchillem podepsána tzv. Atlantická charta, jejíž druhý článek Jaksch přivítal. Churchill a Roosevelt v něm nechtěli podpořit žádné územní změny, které by nebyly odsouhlaseny svobodným rozhodnutím obyvatelstva z těchto oblastí. Tento článek byl ovšem kritizován nejen československým, ale i polským a jugoslávským exilem, který s ním vyjádřil nesouhlas a snažil se ho vykládat po svém.⁹⁹

⁹⁵ Kuklík, *Londýnský exil*, s. 98-100. - Brandes, *Exil v Londýně*, s. 116-117.

⁹⁶ Otáhalová a Červinková, *Dokumenty*, dok. č. 212, s. 256.

⁹⁷ Hauner, *Paměti II*, s. 215-216. - Vondrová, *Češi*, dok. č. 68, s. 122. a dok. č. 72, s. 128-129.

⁹⁸ Jaksch, *Cesta Evropy*, s. 248-250.

⁹⁹ Brandes, *Exil v Londýně*, s. 170-172.

4. Ukončení spolupráce

6. ledna 1942 byl připraven návrh memoranda pro britské představitele.¹⁰⁰ V memorandu bylo konstatováno, že by bylo přípustné realizovat určité územní výměny s Německem (a to spíše ve prospěch Německa), ovšem za podmínky radikálního snížení počtu Němců v ČSR až o dvě třetiny prostřednictvím této územní výměny a zároveň částečným přesídlením. Platnost obsahu tohoto memoranda pak byla podmíněna nutností prohlášení britské strany o neplatnosti Mnichovské dohody. Britové sice byli ochotni akceptovat Benešovy podmínky pro přijetí zmiňovaného memoranda, ale pouze pokud by došlo k dohodě s Jakschem a do Státní rady by vstoupili sudetoněmečtí zástupci.¹⁰¹

Byl to jeden z prvních momentů, kdy se Beneš otevřeně a veřejně vyslovil pro možnost transferu Němců z ČSR. Na eventualitu částečného přesídlení německé menšiny v rámci poválečného uspořádání ČSR začal být Jaksch upozorňován ve stejnou dobu, kdy toto Beneš navrhoval prostřednictvím svého memoranda Britům. 7. ledna 1942 při hovoru se zástupci Treuegemeinschaft Beneš tento požadavek na vysídlení obhajoval vážnou situací doma a prorokoval velké revoluční změny, které se v republice po válce odehrají, což mělo pro Němce znamenat radikální řešení sudetoněmecké otázky, jak to i Beneš Jakschovi řekl. S tím samozřejmě nemohl Jaksch a další zástupci Treuegemeinschaft souhlasit.¹⁰² Beneš nabídl Jakschovi místa ve Státní radě, pokud bude souhlasit s vysídlením 600-700 tisíc nacistů. Tento plán přitom označil jako umírněný. Zároveň se snažil působit na britské zástupce, aby uznali budoucí hranice republiky. Beneš by tak mohl otázku sudetských Němců v ČSR označit jako vnitřní problém a vymanit se tak z jednání s Brity. V této své taktice ale neuspěl, protože Britové nebyli ochotni v otázce hranic ustoupit.¹⁰³

Jaksch ve svých pamětech popisoval Benešovu snahu o prosazení principu částečného odsunu takto: *„Britská veřejnost byla v rozhodujících letech matena rafinovanou, ba přímo ďábelskou propagandistickou technikou. Vyhnání se zprvu propagovalo tak rozporuplnými prohlášeními, že povrchní čtenář novin neměl nikdy jasno, zda se jedná o potrestání nacistických zločinců, o vykázní říšských Němců, kteří*

¹⁰⁰ Vondrová, *Češi*, dok. č. 80, s. 142-146.

¹⁰¹ Kuklík, *Londýnský exil*, s. 126-127. - Zeman, *Edvard Beneš*, s. 203.

¹⁰² Dejmek, *Edvard Beneš*, s. 333-334. - Smutný, *Svědectví*, s. 283-285 - Hauner, *Paměti II*, s. 216-217. - Vondrová, *Češi*, dok. č. 81, s. 146-147. Prinz poukazuje na skutečnost, že Beneš hovořil s Jakschem o zbavení se všech Němců, kteří se spřáhli s nacismem, z čehož při skutečnosti, že Henleinovu stranu volilo 80% sudetských Němců, vyvozuje závěr, že již tehdy Beneš mluvil o vyhnání většiny Němců z ČSR - Prinz, *Beneš, Jaksch*, s. 46-47.

¹⁰³ Brandes, *Exil v Londýně*, s. 177.

se během války přestěhovali, či o vykořenění již stovky let usedlého sudetoněmeckého obyvatelstva.“¹⁰⁴

V souvislosti s Benešovým požadavkem na transfer (memorandum z 6. ledna 1942), o kterém byla Treuegemeinschaft v té době také informována, vydala 7. června 1942 usnesení představenstva, ve kterém na tuto skutečnost reagovala. Poukazovala na to, že i přes dohody o vstupu zástupců sudetských Němců do Státní rady k tomuto stále nedošlo. Dále prohlašovala, že Treuegemeinschaft a demokraticky smýšlející Němci doma převezmou na konci války situaci v Sudetech do svých rukou, potrestají nacistické zločince a započnou demokratickou, hospodářskou a sociální obnovu. Dále nesohlasila s úvahami o transferu Němců z ČSR a v této souvislosti poukazovala na to, že se Slováky také nebude takto zacházeno a přitom se sami svým dosavadním konáním prohřešili proti republice a ptala se: z jakého důvodu by měli být Němci více vinni?¹⁰⁵

Toto usnesení bylo Benešovi předáno až 22. června společně s osobním dopisem od Jaksche. Ten ve svém dopise konstatoval, že dosavadní jednání a spolupráce měly v podstatě nulový výsledek. V odkazu na usnesení představenstva hovořil o úžasu, který způsobily veřejné úvahy o možném transferu. O to více byly pro něj a jeho spolupracovníky nepochopitelné, protože tento princip trestu by postihl i ty, kteří byli v nejtěžších dobách pro republiku. Realizace těchto úvah byla dle Jaksche myslitelná pouze za předpokladu jednostranné brutální akce, která by v sobě obsahovala potenciál vzniku občanské války.¹⁰⁶

8. května předložila Treuegemeinschaft své stanovisko také britské straně. Nesouhlasila s možností předat Sudety do českých rukou, protože se obávala slepé pomsty na sudetských Němcích. Plány na vyhnání německé menšiny pokládala za odporující druhému bodu Atlantické charty. Byly vzneseny tři požadavky na britské představitele: při přípravě poválečných záležitostí zapojit i sudetoněmecké odborníky, zajistit možnost demokratického vybudování soužití Čechů a Němců v republice, v případě selhání prvních dvou bodů zajistit mezinárodní správu Sudet po válce.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Jaksch, *Cesta Evropy*, s. 261.

¹⁰⁵ Hauner, *Paměti III*, dok. č. 137, s. 463-464.

¹⁰⁶ Ibid., dok. č. 138, s. 465-468. - Vondrová, *Češi*, dok. č. 91, s. 165-169. Jaksch si dokonce na čs. plány na odsun Němců z ČSR stěžoval i britským úřadům - Dejmek, *Edvard Beneš*, s. 337. Čs. vláda později získala informace, že Jaksch chystal vytvoření para-vojenské skupiny, která měla zajistit klidný mírový přechod v Sudetech a případně zabránit vypuknutí občanské války - Brandes, *Exil v Londýně*, s. 305. Tento plán byl zřejmě motivován informacemi o revolučních změnách a transferu Němců z republiky.

¹⁰⁷ Jaksch, *Cesta Evropy*, s. 259-260.

Korespondence a hovory s Jakschem, na které Beneš z počátku nereagoval, nebránily Benešovi v jednání s britskou stranou. 27. května 1942 došlo v Protektorátu Čechy a Morava k atentátu na zastupujícího říšského protektora R. Heydricha. Atentát byl naplánován z Londýna ve snaze posílit význam domácího odboje v hodnocení spojenců. Český odboj byl totiž opakovaně hodnocen jako velice slabý, což exilové představitele nenechávalo v klidu.¹⁰⁸ Období atentátu na Heydricha a následných německých represí v Protektorátu včetně vyhlazení Lidic bylo obdobím, kdy britský ministr zahraničí A. Eden požádal britskou vládu o odůvodnění Mnichovské dohody a schválení principu transferu německých menšin ze střední a jihovýchodní Evropy, pokud to pro poválečnou situaci bude nutné.¹⁰⁹

6. července britská vláda skutečně schválila anulování Mnichovské dohody a princip transferu menšin ze střední Evropy.¹¹⁰ Jurisdikce čs. exilových úřadů nad sudetskými Němci ve Velké Británii opět nebyla uznána. Beneš proto na vlastní žádost nechal tento požadavek stáhnout z dalších společných jednání - je evidentní, že nyní ho již nepotřeboval řešit. Tím padla i případná nutnost dohody ke vstupu do Státní rady, kterou do této doby britští představitelé prosazovali.¹¹¹ Beneš v červenci dokonce mezi

¹⁰⁸ Liška, *Causa*, s. 153-154. Od přípravy atentátu exil neupustil ani po obdržení zamítavých depeší od domácího odboje. Brandes uvádí, že Beneš požadoval sabotážní akce a atentát na Heydricha kvůli zprávám o očekávaném puči v Německu a obával se špatné vyjednávací pozice při případném vyhlášení příměří - Brandes, *Exil v Londýně*, s. 151-152. Otázky okolo atentátu na Heydricha a role londýnského exilu a E. Beneše nebudu více rozvádět, protože tato problematika přesahuje rámec této práce.

¹⁰⁹ Kuklík, *Londýnský exil*, s. 128. - Prinz, *Beneš, Jaksch*, s. 47. - Dejmek, *Edvard Beneš*, s. 337-338.

¹¹⁰ Atentát na Heydricha a následné represe v Protektorátu se změnou britského hlediska v otázce odvolání Mnichova dává do souvislosti hned několik autorů - Kuklík, *Londýnský exil*, s. 128. - Hauner, *Paměti II*, s. 21-22 a s. 200 včetně poznámky č. 8. Beneš odsuzoval vyhlazení Lidic i popravy v Protektorátu, ale zdůrazňoval, že tyto události velice upevnily čs. pozici a eliminovaly zbývající pochyby o čs. požadavcích - Otáhalová a Červinková, *Dokumenty*, dok. č. 222, s. 271-274. Jaksch ve svých pamětech tuto událost popisoval jako plánované vyvolání krvavé lázně a teroru pro potřeby Beneše a čs. exilu - Jaksch, *Cesta Evropy*, s. 256-258.

Oproti tomu Smetana předkládá vývoj britských jednání ohledně Benešových požadavků, z čehož je zcela zřejmé, že odvolání Mnichova nemělo příčinu v atentátu na Heydricha, ale bylo připravováno s většími či menšími komplikacemi už dlouho před ním. - Již 21. ledna 1942 A. Eden odsouhlasil Benešovi jeho plány na transfer a mnichovské hranice označil za absurdnost. Právě britský ministr zahraničí Eden byl ochoten dohodnout se s Benešem na nějakém kompromisním znění dohody o Mnichovu. Britové již dříve uvedli, že Mnichovská dohoda byla Německem porušena a považovali ji tedy za neplatnou. V únoru byla v britských kruzích navržena formulace, že britská vláda nebude považovat za závazné žádné změny ve prospěch Německa a Maďarska od srpna 1938. Britové se v žádném případě nechtěli pouštět do nějakých širších právních formulací, které by mohly ohrozit anebo zpochybnit jiné záležitosti. Beneš přitom neustále předkládal množství argumentů k odvolání Mnichova a zajištění historických hranic, ale žádný z nich nebyl natolik silný, aby změnil britskou politiku nevázání se v otázkách hranic. V dubnu byla koncipována formulace britského prohlášení, jejíž část byla ve výsledku použita v britské nótě, kterou obdržel Masaryk 4. srpna. 21. dubna 1942 došlo ve Foreign Office k dohodě, dle které by ČSR měla získat předmnichovské hranice, ale nebyl ochoten vyhlášovat takový závazek veřejně - minimálně po dobu jednání Velké Británie se SSSR. Na začátku června Beneš při rozhovoru s britským velvyslancem u čs. vlády Nicholsem označil onu formulaci z dubna jako případné minimum určitého zadostiučnění v této věci. Toto znění pak bylo předloženo Edenem na jednání kabinetu 6. července 1942. Stejně tak byla předložena Edenova žádost na odsouhlasení principu poválečného transferu německých menšin tam, kde by to bylo nutné a potřebné. War Cabinet oba dva body schválil - srov. Smetana, *In the shadow*, s. 290-303.

¹¹¹ Dejmek, *Edvard Beneš*, s. 368-369 - Brandes, *Cesta k vyhnání*, s. 139-140. - Smetana, *In the shadow*, s. 300-301.

svými spolupracovníky prohlásil, že se o Jaksche už nezajímá a že se s ním už nehodlá bavit.¹¹²

Jako jakési dovršení nejdůležitějších Benešových požadavků obdržel J. Masaryk 4. srpna 1942 britskou nótu (datovanou k 5. srpnu), ve které britská strana potvrzovala, že Mnichovská dohoda a všechno, co se stalo po ní, nebude mít žádný vliv na britské uvažování o poválečném uspořádání Československa, včetně otázky hranic.¹¹³ Proti tomuto britskému rozhodnutí vznesl Jaksch protest na oficiálních britských místech. Motivací tohoto kroku byla obava ze ztráty práva na rozhodování o vlastní budoucnosti.¹¹⁴

V září Jaksch s Benešem ještě jednali o možné spolupráci. Beneš se totiž snažil vytěžit maximum z britského odvolání Mnichova. I Jaksch musel tuto skutečnost akceptovat. Ačkoliv nesouhlasil s principem transferu Němců z republiky, byl ochoten souhlasit s transferem viníků. Jaksch stále ještě očekával nějaký obrat, a proto přivítal Benešovu nabídku na další hovory o budoucí spolupráci.¹¹⁵ Ke konci roku 1942 se pak Beneš opakovaně setkal se zástupci Treuegemeinschaft a předestřel jim svoje plány na co největší redukci Němců v poválečné ČSR.¹¹⁶

Oduznání Mnichova a nastoupení politiky transferu menšin ze střední Evropy definitivně ukončilo Benešovu potřebu jednat se sudetoněmeckým exilem. Jakákoliv dohoda byla nyní spíše nereálná a pro Beneše zřejmě i nepotřebná. Prohlášení, která nadále Treuegemeinschaft vydávala, měla spíše formální charakter, než že by mohla prosadit nějaké přímé politické kroky.¹¹⁷

Jako definitivní tečku, po britském schválení nebo souhlasu (alespoň principiálním) pro Beneše životně důležitých politických bodů, bylo Jakschovi předáno 1. prosince tzv. zásadní stanovisko k usnesení předsednictva Treuegemeinschaft

¹¹² Otáhalová a Červinková, *Dokumenty*, dok. č. 226, s. 277.

¹¹³ Kuklík, *Londýnský exil*, s. 128-130. - Smetana, *In the shadow*, s. 302. - Vondrová, *Češi*, dok. č. 95, s. 176-177. Nejednalo se sice přesně o to, oč Beneš usiloval - například nebylo dosaženo dohody, od kdy měl být Mnichov neplatný, protože ho Beneš považoval za neplatný od počátku, zatímco Britové až od jeho porušení Německem v roce 1939 - přesto se jednalo o velký úspěch Benešovy politiky.

V září 1942 prohlásil Mnichovskou dohodu (včetně všeho, co bylo jejím důsledkem) za neplatnou Francouzský národní výbor. Sovětská vláda již v červnu prohlásila, že se Mnichovskou dohodou necítí být vázána, protože se jí nikdy neúčastnila, v říjnu toto stanovisko znovu potvrdila – Kuklík, *Londýnský exil*, s. 130-132.

¹¹⁴ Smutný, *Svědectví*, s. 279-280. Zrušení Mnichovské dohody byl dlouhodobý Benešův požadavek. Argumentoval, že Mnichovská dohoda byla přijata pod nátlakem a pod válečnou hrozbou a nikdy nebyla ratifikována vrcholnými orgány ČSR - Kuklík, *Londýnský exil*, s. 111.

¹¹⁵ Brandes, *Exil v Londýně*, s. 296-297.

¹¹⁶ Dejmek, *Edvard Beneš*, s. 375. Beneš potřeboval jednat rychle a dohodnout vše, co bylo v jeho silách, protože očekával konec války v průběhu roku 1943, zřejmě proto tak rychle a definitivně uzavřel jednání s Jakschem. Ohledně předpovědi konce války - Ibid., dok. č. 247, s. 294-297.

¹¹⁷ Prinz, *Beneš, Jaksch*, s. 50.

z června 1942. Beneš v něm reagoval na body, které usnesení obsahovalo a částečně koncipoval svou odpověď jako výtku Treuegemeinschaft, proč nebylo možné dosáhnout smysluplné dohody. Beneš reagoval na problematiku neúčasti sudetských Němců ve Státní radě - hlavní problém viděl v tom, že při vzniku Státní rady byly sudetoněmeckým exilem kladeny podmínky a výhrady, takže nebylo možné dosáhnout dohody. Na konci roku 1941, kdy k dohodě mohlo dojít a vstupu do Státní rady by nic nebránilo, to už nedovolily poměry doma. Navíc v té době došlo k rozštěpení sudetoněmeckého exilu, proto ani ze Zinnerovy skupiny, která se k ČSR přihlásila bezpodmínečně, nebyl nikdo jmenován Plány na potrestání viníků prostřednictvím Treuegemeinschaft byly dle Beneše nereálné už proto, že žádná demokratická politická strana nikdy neměla takovou moc, která by tuto poválečnou úlohu zvládla vlastními silami. Pro tento úkol Beneš očekával lidovou revoluci v kombinaci s činností státního aparátu. Jako politickou chybu Treuegemeinschaft zdůrazňoval mylné představy o průběhu války, která měla být krátká a měla přinést prospěch právě sudetoněmeckému exilu. Tyto události nenastaly a Treuegemeinschaft se jim nedokázala přizpůsobit a pouze zůstávala ve stálém očekávání a kladení podmínek, ačkoliv Beneš odmítal všechny snahy o nějaké záruky (nejen od Němců). Pro Beneše stát nepřestal existovat, a proto neměly být kladeny ani podmínky o jeho existenci nebo příslušnosti k němu. Kdo kladl podmínky, tak ke spolupráci přizván nebyl. K otázce diskutovaného transferu Němců z republiky dodával: „*Mají být všichni pobiti nebo tvořeny pro ně nějaké velké kriminály, či doživotní koncentrační tábory, nebo je lépe, aby navždy ze země odešli?*“ Přesto dodával, že otázka transferu ještě nebyla definitivně rozhodnuta a odsouhlasena. Navíc se nejednalo pouze o problém ČSR, ale o problém mnoha zemí, který se měl řešit až při poválečném uspořádání Evropy.¹¹⁸

Dodatkem k tomuto zásadnímu stanovisku byl Benešův osobní dopis Jakschovi, který byl odpovědí na jeho dopis z června 1942. Tento dopis nesl datum 10. ledna 1943. Obsahem bylo shrnutí dosavadní spolupráce mezi Benešem a Jakschem a v podstatě upozornění na politické chyby, kterých se dle Benešova mínění Jaksch v exilu dopustil a tím znemožnil vzájemnou spolupráci, čímž dostal svou skupinu do politické izolace. Beneš stejně jako ve své odpovědi na usnesení Treuegemeinschaft opakoval, že někteří exiloví činitelé zastupující určité zájmové skupiny, kteří stáli v počátečních momentech exilu v opozici proti Benešovi a jeho politické linii, se přeci jen bez podmínek a výhrad

¹¹⁸ Hauner, *Paměti III*, dok. č. 142, s. 481-492. - Vondrová, *Češi*, dok. č. 105, s. 198-204.

postavili za odboj, což jim otevřelo cestu ke spolupráci. Beneš Jakschovi vytýkal, že i když ho pravidelně informoval o svých krocích a záměrech, tak Jaksch zaujímal vyčkávací pozici a k této linii se nikdy nepřihlásil. Naopak neustále požadoval záruky a dohody, které Beneš nemohl poskytnout, o čemž Jaksch dobře věděl. Jaksch dle něj také nechápal, i když měl za sebou jistou politickou reprezentaci, že za 3 miliony sudetských Němců hovořit nemohl, přesto se stylizoval do role mluvčího všech sudetských Němců. Mezi hlavní politické chyby pak Beneš stavěl Jakschovu iluzi krátké války s protihitlerovskou revolucí v Německu, která by zachovala silné demokratické Německo. Přitom neočekával úspěch čs. exilu v takové míře, jak se ho Benešovi nakonec podařilo prosadit. V rámci této vidiny pak Jaksch orodoval u Britů a snažil se z vnitropolitických republikových záležitostí vytvořit mezinárodní problém, ve kterém Beneš spatřoval analogii s Henleinovou politikou. V opakovaných doporučeních Jaksche a Treuegemeinschaft sudetským Němcům pro přihlašování se do britské armády, namísto československé, viděl Beneš jednoznačné nepřihlášení se k republice. Až v roce 1941, po úspěších Benešova hnutí, se Jaksch odhodlal pro vstup do Státní rady bez výhrad, i když si zachovával ve své politice podmínky pro soužití v ČSR. Jak Beneš konstatoval - bylo již pozdě.¹¹⁹

Jaksch zaslal 3. dubna 1943 svou odpověď, ve které se snažil vyvracet Benešova obvinění. Zároveň Treuegemeinschaft vydala stanovisko strany, ve kterém trvala na své představě státního uspořádání a odsuzovala čs. postoj k sudetským Němcům. Před plánovaným transferem vysloveně varovala. S ohledem na plány transferu strana také vyzvala ke vstupu do britské armády, v čemž Beneš spatřoval definitivní rozchod.¹²⁰

Na dotazy svých spolupracovníků pak Beneš uváděl postup, který měl Jaksch zaujmout: „[Nechal bych] *Vybít a vyhnat ty Němce, co se provinili (...)* Stál [bych] *otevřeně na tom, že jsem Čechoslovákem, dělal bych s ostatními pozitivní politiku, pomáhal a nechtěl teď žádné záruky. (...)* A pak po válce bych přišel s požadavky. Pak bych dělal obtíže vládě, domáhal se pro své lidi jejich práv (...).“¹²¹

¹¹⁹ Hauner, *Paměti III*, dok. č. 143, s. 493-508. - Vondrová, *Češi*, dok. č. 111, s. 208-218. Beneš v závěru svého dopisu citoval části různých oběžníků a výzev v rámci Treuegemeinschaft, ve kterých poukazoval na Jakschovo nepřihlášení se k republice, stejně jako upozorňoval na jeho protesty k úspěchům Benešova hnutí, zvláště pak jeho protest proti anulování Mnichovské dohody. K Benešem citovaným materiálům Treuegemeinschaft se Jaksch vyjádřil ve svých pamětech a odsoudil praktiky české tajné služby proti sudetoněmecké emigraci, což dle něj stvrdil Beneš právě publikací interních materiálů Treuegemeinschaft, které dle něj byly navíc místy falšovány - Jaksch, *Cesta Evropy*, s. 241-242.

¹²⁰ Brandes, *Cesta k vyhnání*, s. 168-170. - Raška, *The Czechoslovak exile*, s. 93. Jakschův dopis - Vondrová, *Češi*, dok. č. 115, s. 224-239. - Prinz, *Wenzel Jaksch-Edvard Beneš*, dok. č. 22, s. 143-150. Oběžník Treuegemeinschaft - Vondrová, *Češi*, dok. č. 118, s. 241-243.

¹²¹ Otáhalová a Červinková, *Dokumenty*, dok. č. 273, s. 328.

Další Benešův postup ve věci poválečného řešení sudetoněmecké otázky formou transferu již dále nebral ohledy na sudetoněmecký exil a zaměřoval se především na jednání s mocnostmi o schválení transferu, jeho způsobu a provedení.¹²²

¹²² 3. dubna 1943 získal předběžný souhlas W. Churchilla s odsunem a v květnu 1943 se setkal s F.D. Rooseveltem - Táborský, *Prezident*, s. 152-153. Dále pak Beneš v prosinci 1943 jednal v Moskvě s představiteli SSSR - *Ibid.*, s. 190-193. Problematika cesty k odsunu a jednání s představiteli mocností je velice komplikovaná a rozsáhlá - její zpracování přesahuje rámec této práce.

Závěr

Prvním zásadním problémem mezi Benešem a Jakschem byla odlišná politická koncepce, se kterou oba politici vystoupili v exilu. Tato rozdílnost byla částečně způsobena i tím, že každý z nich vycházel z jiného vnímání aktuální situace. Jaksch v podstatě akceptoval stále platnou Mnichovskou dohodu, tzn. připojení sudetského území k Německu, a z toho také vycházel. Beneš trpící tzv. mnichovským komplexem již od počátku uvažoval o zrušení Mnichovské dohody a obnovení ČSR v jejích historických hranicích.

Jaksch vycházel především z přesvědčení, že v Německu dojde zcela jistě k revoluci, která svrhne nacistický režim, ale zároveň ponechá nové demokratické Německo silné, což by Jakschovu pozici posílilo. Proč by také demokratické Německo mělo dostat méně, než získal nacistický režim? Jaksch proto uvažoval o středoevropské federaci se silným Německem, kde by Sudety mohly náležet přímo k Německu. Beneš naopak očekával válku, která by ve výsledku pomohla odčinit Mnichov a obnovit ČSR v původní podobě. Ačkoliv Jaksch ještě dlouho po vypuknutí války vyčkával a doufal ve zmíněnou revoluci v Německu, tak Benešovi se jeho očekávání splnila.

Jejich první rozhovory byly značně zdrženlivé, žádný z nich se nechtěl k ničemu vázat nebo příliš odkrýt své plány, zároveň si oba nesli jisté zkušenosti nejen z doby Mnichova, což jejich jednání také značně ovlivnilo. Beneš vnímal sudetoněmecký živel jako permanentní riziko pro republiku, které bylo třeba definitivně a jednou pro vždy vyřešit. Již v počátku se tak oba ocitli v jakési slepé uličce, kdy Beneš opakovaně požadoval od Jaksche jasné přihlášení se k republice bez jakýchkoliv podmínek, zatímco Jaksch požadoval jasné záruky a dohodu o budoucím rovnoprávném postavení sudetských Němců v republice. Do této slepé uličky se vlastně celou dobu neustále vraceli.

Absence dohody zrodila i další problém - bez Benešových záruk o budoucím postavení Němců Jaksch nesouhlasil s podřízením sudetských Němců čs. jurisdikci a Treuegemeinschaft vydávala doporučení pro vstup především do britské armády, nikoliv do československé, což bylo čs. exilem vnímáno velmi negativně, i když podmínky v armádě nebyly pro Němce příznivé.

Situaci také evidentně komplikovalo tzv. velkoněmecké křídlo Treuegemeinschaft, které se místy vyjadřovalo až na principech henleinovské politiky a opakovaně i vysloveně protičesky. Přestože Jaksch postupně vystupoval s různými

představami na budoucí uspořádání Sudet (velkoněmecké, federalistické a autonomistické plány), snažil se dlouhou dobu o zdrženlivost a udržoval vyčkávací taktiku, prozatím se k ničemu nezavazoval.

Beneš byl nucen vést s Jakschem politická jednání ve snaze dojít k nějaké dohodě. Čs. exilová vláda nebyla až do roku 1941 plně uznána a britská vláda uznání Benešových požadavků podmiňovala právě vznikem dohody s Jakschem. Zároveň Jakschova pozice byla v raném exilu mnohem silnější než Benešova. Při těchto jednáních Beneš začal prezentovat své plány na možné poválečné uspořádání, mezi které patřil částečný transfer Němců z republiky, likvidace jazykových ostrovů, možné korektury historických hranic a následná případná autonomie v Sudetech. Zprávy domácímu odboji ale dokazují, že se Beneš tomuto řešení snažil sám vyhnout, když ve zprávách psal, že Jakschovi nevěří a sudetským Němcům nic neslibuje a k ničemu se nezavazuje. Přesto upozorňoval, že s Jakschem jednat musí - především kvůli Britům.

Již od roku 1939 se ale objevovaly silně radikální požadavky z domova, kdy domácí odboj toužil po krvavé odplatě za německý teror. Jakákoliv spolupráce Beneše s Jakschem byla vnímána velmi negativně a Benešovy plány na uspořádání republiky byly jednoznačně odmítány. Pro Beneše bylo značně přínosné prodlužování války, které zapříčinilo také narůstající radikalizaci názorů britských politiků i britského veřejného mínění. I ve Velké Británii se postupně přestalo rozlišovat mezi nacistickým a německým. Navíc se i v britských kruzích začaly objevovat souhlasné hlasy s možností transferu německé menšiny nejen z Československa.

Ačkoliv 21. července 1940 posílila Benešova pozice britským uznáním čs. prozatímní exilové vlády, včetně Státní rady, tak Benešovy podstatné politické požadavky splněny nebyly. Další posílení Benešovy pozice bylo opět závislé na spolupráci s Jakschem, a proto Beneš opět přistoupil k dalšímu jednání. V počáteční nesnadné pozici komplikovaly Benešovy jeho snahy o nalezení nějakého kompromisu radikální požadavky domácího odboje. Ten se velmi odmítavě stavěl nejen k ústupkům vůči Němcům (např. Benešovy plány na německé župy), ale ke spolupráci se sudetskými Němci jako takové. Paradoxní v tomto ohledu je, že radikalizace odboje, ze začátku spíše přinášející komplikace, byla později pro Beneše přínosná, protože se tak vyhnul jmenování sudetských Němců do Státní rady. Toto jmenování pak Beneš neustále oddaloval a správně vytušil, že již nebylo kam spěchat.

Samozřejmě, že existovala i protibenešovská opozice, která Benešovu pozici dlouhou dobu značně komplikovala. Pro Beneše však bylo podstatné, že se i přes tuto opozici dokázal prosadit jako hlavní představitel čs. exilu a vybuodoval si silnou pozici, kdy všechny důležité složky exilu komunikovaly především s ním a tím podporovaly jeho pozici. I když měl Jaksch z počátku silnou pozici, tak nemohl tvrdit, že zastupuje všechny sudetské Němce. Když se navíc v roce 1940 z Treuegemeinschaft oddělila tzv. Zinnerova skupina, tak jeho pozice „mluvčího sudetských Němců“ ještě více oslabila.

Stejně jako katastrofa francouzské porážky bylo pro Beneše přínosné i napadení Sovětského svazu Německem. Tento přínos spočíval v uznání čs. exilové vlády v roce 1941 ze strany Velké Británie a SSSR, čímž Beneš opět posílil svou pozici a Jaksch ztratil část svého politického vlivu, a to i přesto, že britská vláda opět vyslovila výhrady. I přes tyto začal Beneš čím dál více prosazovat svou vizi částečného transferu sudetských Němců z republiky, byť byl stále ochoten vykoupit souhlas s ním značnými ústupky. Proti Jakschovi stálo i to, že britští politici začali již v této době interně rozhodovat o možnosti odvolání Mnichova a o souhlasu s transferem německých menšin. Beneš stále vyjednával a korespondoval s Jakschem a zástupci Treuegemeinschaft, ale jeho hlavním záměrem již bylo především jednání s britskými politiky. V době, kdy byla uznána čs. exilová vláda, již Beneš nehodlal ze svých plánů ustoupit.

6. července 1942 britská vláda schválila anulování Mnichovské dohody a odsouhlasila princip transferu německých menšin ze střední Evropy. Jaksch se tak dostal zcela do izolace a ztratil veškeré reálné možnosti na ovlivňování budoucího poválečného uspořádání republiky a řešení sudetoněmecké otázky. Beneš již na Jaksche nemusel brát ohledy. Jejich vzájemnou spolupráci ukončil korespondencí, ve které hlavní vinu za krach vzájemných jednání připsal právě Jakschovi, který se nepřihlásil po celou válku jednoznačně a bez jakýchkoliv výhrad k republice.

Jak již bylo řečeno - na počátku exilu Beneš vystupoval s minimálním programem s množstvím ústupků, za které byl kritizován nejen svými spolupracovníky, ale také domácím odbojem. Postupem času se mu ale podařilo prosazovat stále radikálnější podmínky, které ve výsledku znamenaly prosazení jeho maximálního politického plánu.

Summary

In my bachelor thesis I focus on joint negotiations of Edvard Beneš as a representative of the Czechoslovak exile and Wenzel Jaksch as a representative of the Sudeten German exile. Since 1939, both politicians lived in exile in London and led talks on the post-war solution of the Sudeten German issue and the arrangements of the Sudetenland in Czechoslovakia and within Central Europe. At the beginning of the exile, both Beneš and Jaksch were willing to discuss a joint collaboration and their political actions, although their different ideas and visions were apparent right from the beginning and sometimes even collided. Yet, there was a good chance to create a compromise solution. The ongoing war, rising anti-German sentiment in the Protectorate and UK and also strengthening of Beneš's position, the agreement started to become increasingly unlikely and Jaksch started to lose his political influence on developments in the exile inevitably and thus on the future postwar politics. By analysing the literature I try to specify the main reasons why negotiations between Beneš and Jaksch failed.

The fundamental problem between Beneš and Jaksch was different political concept and perceptions of the current situation. While Jaksch worked on validity of the Munich Agreement, Beneš was wondering about how to renounce it and restore the Republic. Their discussions were rather reserved and either of them wanted to bind. Beneš perceived Sudeten German community as a permanent danger for the Republic which has to be finally resolved. For sake of greater cooperation, Jaksch required that Beneš directly agrees or at least declares the future structure of relationships which Beneš did not want to do, as well as Jaksch did not call for the Republic. Absence of mutual agreement caused problems also in jurisdiction of the Czech exile authorities and participation of the Sudeten Germans in Czechoslovakian Army.

In various forms, Jaksch voted for Greater Germany, federalist or at least autonomous solution in the Sudeten German question, yet, for long time he maintained reserved position not obligate himself. Apparently, Beneš did not want to proceed according to Jaksch's ideas, but if was to strengthen his representation in exile, or gain recognition of the exile government, he had to start negotiations with him and possibly find a common alternative. Therefore, he came with his own plan for the future organization of the Republic, which partially fulfilled Jaksch's expectations and partially enforced his intentions. Nevertheless, the negotiations did not result in any

agreement, even though Beneš offered relatively moderate solution in which he was willing to provide the required autonomy to the Sudetenland - and despite of the fact that against this solution was not only Beneš's collaborators, but also the domestic resistance .

Beneš tried to seek agreement with Jaksch at least outwardly, especially because of the British officials. This period, in which Jaksch took a passive position was beneficial to Beneš. With the ongoing war, radical anti-German opinions spread across the British public, but also among British political leaders. Over the time, Beneš's position strengthened, while Jaksch equally quickly losing his position.

This way Beneš managed to gradually push through his political intentions in Great Britain: recognition of provisional exile government (1940), recognition of the exile government (1941), finally also renunciation of the Munich Agreement and the British acceptance of the transfer principle (1942). Like this got Jaksch into political isolation without any major impact on the future post-war organization in Czechoslovakia. Beneš gradually achieved such a strong position, that he could afford to cease seeking common solution with Jaksch, interrupt their cooperation completely, and pay attention only to negotiations to promote his maximum plan at representatives of Great Britain, USA and USSR.

Použitá literatura

Detlef Brandes, *Cesta k vyhnání 1939-1945 : Plány a rozhodnutí o „transferu“ Němců z Československa a Polska* (Praha : Prostor, 2002), 499s.

Detlef Brandes, *Exil v Londýně 1939-1943 : Velká Británie a její spojenci* (Praha : Karolinum, 2003), 568s.

Jindřich Dejmek, *Edvard Beneš : Politická biografie českého demokrata. Část druhá. Prezident republiky a vůdce národního odboje 1935-1948* (Praha : Karolinum, 2008), 790s.

Milan Hauner, ed., *Edvard Beneš : Paměti II. Od Mnichova k nové válce a novému vítězství* (Praha : Academia, 2007), 476s.

Milan Hauner, ed., *Edvard Beneš : Paměti III. Dokumenty.* (Praha : Academia, 2007), 618s.

Wenzel Jaksch, *Cesta Evropy do Postupimi : Vina a odsun v podunajském prostoru* (Praha, ISE, 2000), 417s.

Jan Křen, *Do emigrace : západní zahraniční odboj 1938-1939* (Praha : Naše vojsko, 1969), 588s.

Jan Křen, *V emigraci : západní zahraniční odboj 1939-1940* (Praha : Naše vojsko, 1969), 615s.

Jan Kuklík, *Londýnský exil a obnova československého státu 1938-1945* (Praha : Karolinum, 1998), 175s.

Jan Kuklík a Jan Němeček, *Proti Benešovi! : Česká a slovenská protibenešovská opozice v Londýně 1939-1945* (Praha : Karolinum, 2004), 487s.

Vladimír Liška, *Causa Edvard Beneš.* (Olomouc : Fontána, 2005), 280s.

Libuše Otáhalová a Milada Červinková, eds., *Dokumenty z historie československé politiky 1939-1943 I.* (Praha : Academia, 1966), 412s.

Friedrich Prinz, *Beneš, Jaksch und die Sudetendeutschen.* (München : Seliger-Archiv, 1975), 76s.

Friedrich Prinz, ed., *Wenzel Jaksch - Edvard Beneš : Briefe und Dokumente aus dem Londoner Exil 1939-1943* (Köln : Wissenschaft und Politik, 1973), 159s.

Francis Dostál Raška, *The Czechoslovak exile government in London and the Sudeten German issue* (Praha : Karolinum, 2002), 241s.

Vít Smetana, *In the shadow of Munich : British policy towards Czechoslovakia from the endorsement to the renunciation of the Munich agreement 1938-1942* (Praha : Karolinum, 2008), 360s.

Jaromír Smutný, *Svědectví prezidenta kancléře* (Praha : Mladá fronta, 1996), 339s.

Eduard Táborský, *Prezident mezi Západem a Východem* (Praha : Mladá fronta, 1993), 327s.

Jitka Vondrová, ed., *Češi a sudetoněmecká otázka 1939-1945 : Dokumenty* (Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 1994), 351s.

Zbyněk Zeman, *Edvard Beneš : Politický životopis* (Praha : Mladá fronta, 2000), 342s.